

**Zamestnanosť a základné
tendencie na trhu práce
v ekonomike Slovenska
v roku 1998**

Prognostický ústav SAV

C 99 - 01043

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

NADÁCIA FRIEDRICA EBERTA

Prognostický ústav SAV

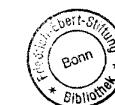
Pavol Kárasz

Juraj Renčko

Zamestnanosť a základné tendencie na trhu práce v ekonomike
Slovenska v roku 1998

Bratislava, marec 1998

C 99 - 01043

Prognostická štúdia bola vytvorená za podpory Nadácie Friedricha Eberta
v rámci projektu SAV číslo: 2/4021/98 „Determinaty rastu transformujúcej sa
ekonomiky Slovenska“, riešeného v Prognostickom ústave SAV.

© Nadácia Friedricha Eberta, Pavol Kárász & Juraj Renčko

1. Úvod	5
2. Očakávaný vývoj národného hospodárstva	5
3. Vplyv rozpočtovej politiky na vývoj zamestnanosti	15
4. Demografický vývoj a ponuka práce	22
5. Mzdový vývoj	25
6. Zamestnanosť a nezamestnanosť	31
7. Dôchodková situácia domácností	38
8. Záver	42

1. Úvod

Predkladaná prognostická štúdia predstavuje rozpracovanie prognózy základných makroekonomickej proporcii vývoja ekonomiky Slovenska v roku 1998, ktorá bola publikovaná vo februári tohto roku. Kým východisková prognóza bola na očakávaný vývoj zaostrená z pohľadu podnikov, zámerom predkladanej práce je pozrieť sa na hospodársky vývoj v roku 1998 z pohľadu domácností, s osobitným zreteľom na problematiku zamestnanosti, vývoja na trhu práce a formovania ich dôchodkov.

Prognóza základných makroekonomickej proporcii vývoja ekonomiky Slovenska na rok 1998 bola preto rozšírená o tie aspekty, ktoré z hľadiska zamestnanosti a vývoja na trhu práce v danom roku majú kľúčový význam. Toto rozšírenie bolo umožnené nielen neustálym zdokonaľovaním vytvoreného metodologického aparátu a použitím analytických postupov, ale aj pribúdaním poznatkov súvisiacich s problematikou zamestnanosti a trhu práce v transformujúcej sa ekonomike a spoločnosti.

Z hľadiska tohtoročných vývojových možností ekonomiky Slovenska rozhodujúci význam má pokračujúca dynamika hospodárskeho rastu, lepšie prispôsobená možnostiam ekonomiky. Pokiaľ ide o zamestnanosť, cenou za toto prispôsobenie bola aj v roku 1997 zaznamenaná jej stagnácia. Aj napriek tomu, že v roku 1998 možno rátať s určitým rastom zamestnanosti, tento rast bude krehký a jeho veľkosť závislá viac od aktívnej politiky trhu práce než od dynamiky hospodárskeho rastu. Trvalý rast zamestnanosti ani v dlhšom časovom horizonte nebude závislý v prvom rade od dynamiky hospodárskeho rastu, ale predovšetkým od jeho kvality. Riešenie problémov súvisiacich s regionálnymi a sociálnymi aspektmi nezamestnanosti by pritom mali byť trvalo jednou z priorit hospodárskej politiky.

Prognóza je založená na predpoklade uplatňovania hospodárskej politiky, základné rámce ktorej boli sformulované v schválenom Zákone o štátnom rozpočte v proklamovanom Menom programu Národnej banky Slovenska na rok 1998. Princípy uplatnené v oboch dokumentoch vo vzájomnej konfrontácii a v konfrontácii s dosiahnutým stupňom ekonomickej vývoja naznačujú, že v národnom hospodárstve sa nedosiahne taký vývoj, ktorého výsledkom by bolo súčasné zvýšenie makroekonomickej stability a udržanie hospodárskeho rastu porovnatelného s rokom 1997. Z pohľadu domácností to znamená, že dynamika reálnych dôchodkov sa spomali a nevzniknú predpoklady pre výraznejšiu tvorbu pracovných miest.

Numericky je prognóza založená na údajovej základni časových radov mesačných, štvrtročných aj ročných, ktoré autori trvalo udržiavajú a aktualizujú. Východisková úroveň predikcie, údaje za rok 1997, boli čerpané z podkladov ŠÚ SR, resp. sú odhadmi autorov založenými na analýze tzv. „mäkkých“ dát (informácie bežne dostupné odborným kruhom nezapojených do oficiálnych vládnych štruktúr) v kombinácii s aplikovaným metodologickým aparátom.

2. Očakávaný vývoj národného hospodárstva

Podstata spomalenia hospodárskeho rastu v roku 1997 spočíva v lepšom prispôsobení dynamiky rastu k obmedzeniam ekonomiky. Pokles dynamiky rastu HDP neznamenal iba zniženie dovoznej náročnosti a pribradenie nárokov na medzispotrebu, ale aj zniženie úverových zdrojov čerpaných na jednotku HDP. Tento vývoj bol spojený s prehľbjujúcim sa deficitnosťou rozpočtového hospodárenia, rastom úrovokých mier na peňažnom trhu, rastom domácej a zahraničnej zadlženosťi a rastom miery inflácie.

Všetky tendencie založené v uplynulých rokoch sa na úrovni ekonomiky prejavia v roku 1998 v ďalšom spomalení hospodárskeho rastu. Bude to najmä dôsledok narastajúceho prutia medzi snahou o udržanie makroekonomickej stability a rastu, na jednej strane, a nedostatočnej mikroekonomickej pripravenosti slovenského hospodárstva a rastu jeho vnútornnej a vonkajšej zadlženosťi, na strane druhej.

Uvedený vývoj bude predovšetkým podmienený:

- pokračovaním poklesu dovoznej náročnosti a rastu exportnej výkonnosti
- charakterom ďalšieho formovania efektívnosti fungovania reálnych ekonomických procesov a
- ďalším vývojom v oblasti finančnej obsluhy reálnej ekonomiky.

Doterajší vývoj zaznamenaný v oblasti formovania základných zahraničnoobchodných proporcii vyjadrujú ukazovatele, ktoré obsahuje 1..

tabuľka 1 Základné ukazovatele obchodných vzťahov SR voči zahraničiu

	1993	1994	1995	1996	1997
Obchodná bilancia	-27,3	2,6	-5,7	-70,3	-49,5
Bežný účet	-18,5	21,3	19,3	-64,3	-45,4 ¹⁾

¹⁾ Odhad

Z uvedenej tabuľky vyplývajúce zniženie deficitnosti zahraničnoobchodných vzťahov v roku 1997 je dôsledkom zniženia deficitu obchodnej bilancie. Toto zniženie je predovšetkým výsledkom už spomenutého zniženia dovoznej náročnosti¹. Kým v roku 1996 na 100 Sk HDP bol potrebný dovoz tovaru za 58,6 Sk, tak v roku 1997 to bolo 53,8 Sk.

Z hľadiska priebehu štrukturálnych zmien a mikroekonomickej adaptácie podnikovej sféry bolo zniženie dovoznej náročnosti spojené s takou štruktúrou dovážanej produkcie, ktorá:

- v prevažnej miere súvisí s materiálovou a surovinovou náročnosťou výroby,

¹⁾ Dovoz tovaru na jednu jednotku vytvoreného HDP, všetko v bežných cenách.

- predstavuje isté zabezpečenie potrieb hospodárskych subjektov v oblasti strojních investícií² a
- odráža zniženie podielu dovozu na spotrebnom tovare v porovnaní s predchádzajúcim rokom³.

Na zaznamenanom znižení deficitu obchodnej bilancie v roku 1997 malo dôležitý vplyv aj zmiernenie poklesu exportnej výkonnosti⁴. Kým v roku 1996 exportná výkonnosť v porovnaní s predchádzajúcim rokom poklesla o takmer 6%, tak v roku 1997 tento pokles predstavoval už iba 1%.

Z hľadiska priebehu štrukturálnych zmien a mikroekonomickej adaptácie podnikovej sféry bolo uvedené zmiernenie poklesu exportnej výkonnosti spojené:

- so zachovaním základných proporcii v rámci štruktúry exportovanej produkcie,
- dvojciferným medziročným rastom vývozu v niektorých skupinách komodít s vysokou pridanou hodnotou⁵ a
- pokračujúcim rastom podielu vysokonáročných trhov v teritoriálnej štruktúre vývozu⁶.

Možno teda konštatovať, že uvedený vývoj zahraničnoobchodných vzťahov bol spojený s takým priebehom štrukturálnych zmien, ktoré v dôsledku hľbokej podkapitalizácie ekonomiky sú predovšetkým zamerané na zvýšenie konkurencieschopnosti existujúcich exportných kapacít a iba v menšej miere sú orientované na vytváranie takých nových výrobných kapacít, ktorých produkcia je realizovateľná na zahraničných trhoch.

Vývoj zahraničnoobchodných vzťahov, najmä v dôsledku uvedeného poklesu dovoznej náročnosti, viedol v roku 1997 k poklesu deficitnosti bežného účtu platobnej bilancie. Kým v roku 1996 podiel bežného účtu platobnej bilancie na HDP bol daný -11,1 percentami, tak za rok 1997 je reálne očakávať hodnotu tohto ukazovateľa okolo -7,1 percenta. Možno očakávať, že podiel bežného účtu platobnej bilancie na HDP v roku 1998 sa bude pohybovať v rozmedzí -5,0 až -6,0 percenta.

²⁾ Podiel strojov a prepravných zariadení na celkovom dovoze predstavoval v roku 1997 33,6% v porovnaní s 35,2% v roku 1996. Z hľadiska štruktúry dovozu strojních investícií možno dodať, že podiel komoditnej skupiny „jadrové reaktory, kotly, stroje, prístroje, časti“ predstavoval na celkovom dovoze v roku 1997 18,8% v porovnaní s 15,4% v roku 1996.

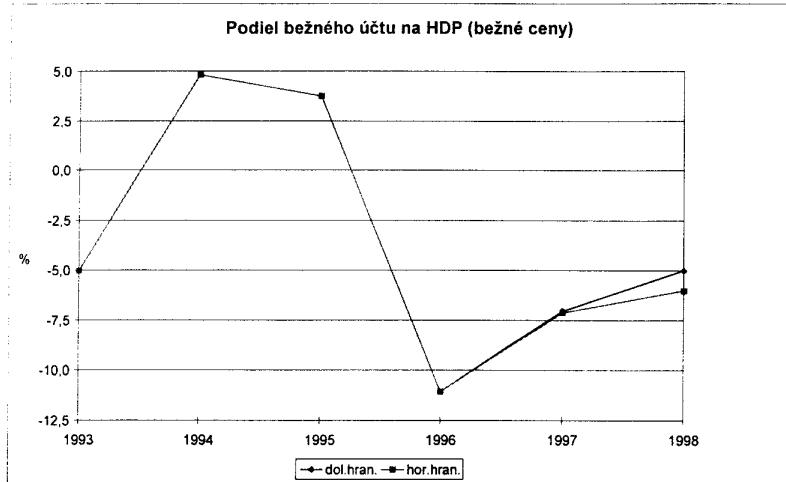
³⁾ Napr. Podiel dovozu motorových vozidiel, traktorov, motocyklov a príslušenstva na celkovom dovoze prestavoval v roku 1997 7,9% v porovnaní s 10,3% v roku 1996.

⁴⁾ Vývoz tovaru zo 100 Sk vytvoreného HDP, všetko v bežných cenách.

⁵⁾ Medzi takéto patria napr. skupiny komodít: čerpadilá (126,4%), žacie, mlátiace stroje, na čistenie a triedenie (210%), stroje na automatické spracovanie dát (131,6%), súčasti TV techniky (278,3%), osobné automobily (175,1%), výrobky na prepravu alebo balenie tovaru (125,5%) atď.

⁶⁾ V roku 1997 až 45% slovenského vývozu sa realizovalo na trhoch EÚ v porovnaní s 41,3% v roku 1996.

Vývoj podielu bežného účtu platobnej bilancie na HDP v nadváznosti na predchádzajúce roky vyjadruje graf na 1..

obr. 1

Rozhodujúci vplyv na očakávaný vývoj bežného účtu platobnej bilancie v roku 1998 bude mať predovšetkým znižovanie deficitnosti obchodnej bilancie. Miera tohto znižovania bude závisieť od poklesu dovoznej náročnosti a ďalšieho zmiernenia v oblasti poklesu exportnej výkonnosti a bude úzko spojená s ďalším formovaním efektívnosti reálnej ekonomiky, danej vývojom v oblasti náročnosti hrubej produkcie na medzispotrebu.

Vysoká hodnota tejto náročnosti súvisí s materiálovou a energeticky náročnou štruktúrou tvorby HDP. Je to jednak dôsledkom vysokej materiálovej náročnosti slovenského priemyslu a jednak disproporcie odvájajúcej sa od stavu pred rokom 1993, ktorý spočíval v hľbokej poddimenzovanosti sektora služieb neumožňujúcej dostatočnú obsluhu materiálovej výroby, a tým znižujúcej jej efektívnosť a konkurencieschopnosť.

Charakter základných väzieb medzi náročnosťou hrubej produkcie na medzispotrebu a priemyselnou výrobou, v rámci doterajšieho vývoja vyjadruje 2. a 3..

tabuľka 2 Náročnosť hrubej produkcie na medzispotrebu v národnom hospodárstve

	1993	1994	1995	1996	1997
Medzispotreba na 100 Sk hrubej produkcie v Sk	67,78	65,18	64,38	64,42	64,44 ¹⁾

¹⁾ Odhad

tabuľka 3 Rast výroby, pracovníkov a produktivity práce v priemysle v %

	1993	1994	1995	1996	1997
Výroba tovaru (stále ceny)	-3,8	4,8	8,3	2,5	2,0
Pracovníci	-5,5	-2,3	4,1	0,0	-2,0
Produktivita práce	-8,7	7,5	4,1	2,5	4,1

Poznámka: pracovníci - priemerný evidenčný počet pracovníkov (fyz. osoby), produktivita práce - výroba tovaru na jedného pracovníka, všetko za priemysel spolu.

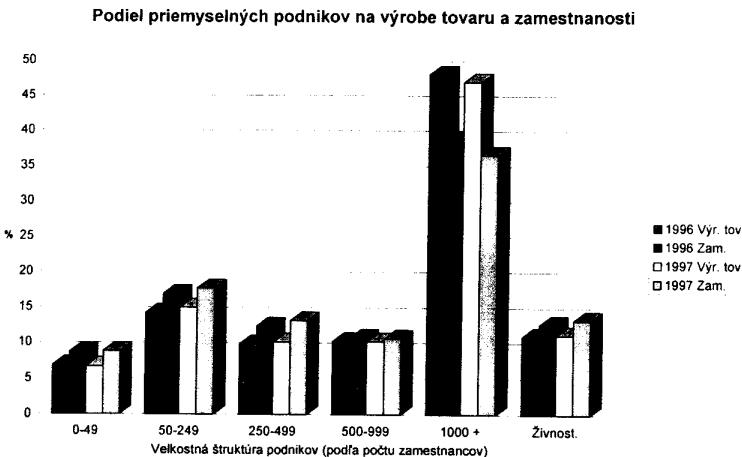
Na základe uvedených tabuľiek možno v roku 1996 konštatovať na jednej strane nárast náročnosti hrubej produkcie na medzispotrebu v národnom hospodárstve, a na strane druhej zníženie dynamiky rastu výroby, stagnáciu v oblasti zamestnanosti a zníženie dynamiky rastu produktivity práce v priemysle. V roku 1997 sa rast náročnosti hrubej produkcie na medzispotrebu priblížil, ďalej sa spomalil rast priemyselnej výroby, poklesla zamestnanosť a zvýšila sa dynamika rastu produktivity práce v priemysle. Tento vývoj bol dôsledkom toho, že ekonomika bola schopná v roku 1996 zabezpečiť vysoký agregatný dopyt iba za cenu zvýšenia náročnosti hrubej produkcie na medzispotrebu, ktoré bolo vyvolané zvýšením tlaku na ponuku disponibilných výrobných kapacít v priemysle. Vzhľadom na vysoké využitie existujúcich a pomaly vznik nových konkurencieschopných výrobných kapacít, priemysel bol schopný na tento dopyt reagovať iba zapájaním zvýšeného využitia kapacít menej efektívnych z hľadiska tvorby pridanéj hodnoty. Priestor pre proefektívnostné štruktúrne zmeny sa znižil, zakonzervovala sa existujúca úroveň prezamestnanosti a prírastok produktivity práce sa znižil na úroveň prírastku výroby. Znižením agregátneho dopytu v roku 1997 sa znižil aj tlak na ponuku disponibilných výrobných kapacít, ktoré sú z pohľadu trhových podmienok zataľ iba čiastočne schopné efektívne produkovať. Tým sa zväčšil priestor pre proefektívostné štruktúrne zmeny, znižila sa existujúca úroveň prezamestnanosti a zvýšila sa dynamika rastu produktivity práce.

Určitú informáciu o tomto vývoji poskytuje aj graf na 2., ktorý vyjadruje podiel jednotlivých typov podnikov podľa veľkosti na výrobe tovaru a zamestnanosti za priemysel spolu v rokoch 1996 a 1997.

Z uvedeného obrázku vyplýva:

- zniženie podielu veľkých podnikov (1000 a viac zamestnancov) tak na výrobe tovaru z 48,1% v roku 1996 na 47,0% v roku 1997, ako aj na zamestnanosti z 38,8% v roku 1996 na 36,6% v roku 1997,
- zvýšenie podielu malých a stredných podnikov (50 až 499 zamestnancov) tak na výrobe tovaru z 24,0% v roku 1996 na 25,0% v roku 1997, ako aj na zamestnanosti z 29,2% v roku 1996 na 30,8% v roku 1997,
- zvýšenie podielu živnostníkov tak na výrobe tovaru z 10,9% v roku 1996 na 11,1% v roku 1997, ako aj na zamestnanosti z 12,6% v roku 1996 na 13,2% v roku 1997 a

- stagnácia podielu stredne veľkých podnikov (500 až 999 zamestnancov) tak na výrobe tovaru ak aj na zamestnanosti.

obr. 2

Uvedené posuny v rámci podnikovej sféry potvrdzujú dominujúci charakter prebiehajúcich štruktúrnych zmien, ktorý je daný najmä orientáciou na zvýšenie konkurencieschopnosti existujúcich exportných kapacít⁷ a pomalým vznikom nových výrobných kapacít.

Možno teda konštatovať, že veľkosť poklesu náročnosti hrubej produkcie na medzispotrebu v roku 1998 bude priamo úmerná veľkosti proefektívnostných štruktúrnych zmien vo vnútri priemyslu.

Je reálne kalkulovať s tým, že hodnota náročnosti hrubej produkcie na medzispotrebu sa v uvedenom roku bude pohybovať v rozmedzí 64,41 až 64,95 Sk. To znamená, že v roku 1998 možno rátať tak s poklesom, ako aj rastom náročnosti hrubej produkcie na medzispotrebu.

V prípade uvedeného poklesu je z hľadiska zamestnanosti a produktivity práce potrebné kalkulovať s tým, že pôjde o pokračovanie istých proefektívnostných štruktúrnych zmien vo vnútri priemyslu, čo bude mať za následok ďalší pokles zamestnanosti a zvýšenie produktivity práce v priemysle. V prípade rastu zas pôjde o určitú konzerváciu existujúceho

⁷ Daných najmä veľkými podnikmi, kde zvýšenie konkurencieschopnosti je tiež dané znížením existujúcej prezamestnanosti a reštrukturalizáciou menej efektívnych výrobných činností v prospech malých podnikov.

stavu znamenajúcu zachovanie až rast prezamestnanosti a stagnáciu až pokles v oblasti produktivity práce.

V rámci celkového dopytu indukujúcim hospodársky rast v roku 1998 bude možno kalkulovať s pokračovaním poklesu podielu domáceho a rastom podielu zahraničného dopytu⁸. Charakter formovania týchto proporcii v nadváznosti na predchádzajúce roky transformačného rastu, vyjadruje graf uvedený na 3..

obr. 3

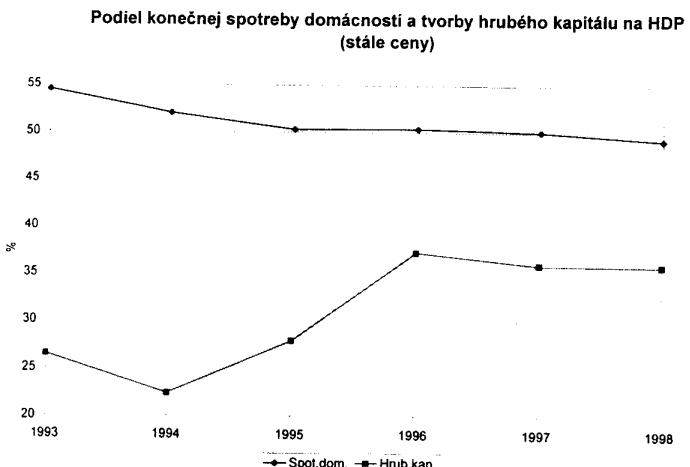
Z uvedeného grafu vyplýva, že na celkovom dopyte v roku 1998 sa bude domáci dopyt podieľať okolo 63 percentami⁹. Jeho dynamika bude vyvolaná tvorbou hrubého kapitálu¹⁰ a konečnou spotrebou domácností. Tvorba hrubého kapitálu bude predstavovať, podobne ako v roku predchádzajúcim, najdynamickejšiu zložku domáceho dopytu. Možno očakávať, že jej nárast vyjadrený v stálych cenách sa bude pohybovať v rozmedzí 4 až 6,5 percenta. Bude to dané jednak pokračovaním investičného rozvoja v ekonomike ako aj vývojom v oblasti zmeny stavu zásob, ktorý súvisí s pokračovaním hospodárskeho rastu. Konečná spotreba domácností bude i naďalej predstavovať najväčšiu váhu v domácom dopyte. V dôsledku očakávaného vývoja v oblasti peňažných príjmov obyvateľstva možno počítať s tým, že nárast reálnej konečnej spotreby domácností sa bude pohybovať v rozmedzí 2,6 až 4,0

⁸ Domáci dopyt = konečná spotreba domácností + konečná spotreba štátnej správy + tvorba hrubého kapitálu. Zahraničný dopyt = vývoz výrobkov a služieb.

⁹ v roku 1996 to bolo 65,1% a v roku 1997 okolo 64%.

¹⁰ Tvorba hrubého kapitálu = tvorba hrubého fixného kapitálu + zmena stavu zásob.

percenta. Vývoj podielu týchto dvoch ukazovateľov na HDP v nadváznosti na predchádzajúce roky vyjadruje graf na 4..

obr. 4

Na základe uvedeného obrázku možno konštatovať, že vývoj podielu tvorby hrubého kapitálu na HDP dosiahne v roku 1998 úroveň okolo 35,8%¹¹ a podiel konečnej spotreby domácností na HDP sa v tomto roku bude pohybovať okolo 49,2%¹².

Možno kalkulovať s tým, že úroveň konečnej spotreby štátnej správy, ako poslednej zložky domáceho dopytu, v porovnaní s predchádzajúcim rokom vzrástie o 0,8 až 3 percentá.

Takto zdynamizovaný vnútorný dopyt oslabený deficitom čistého vývozu, vyvolá nárast reálneho HDP v rozsahu 4,7 až 5,8 percenta.

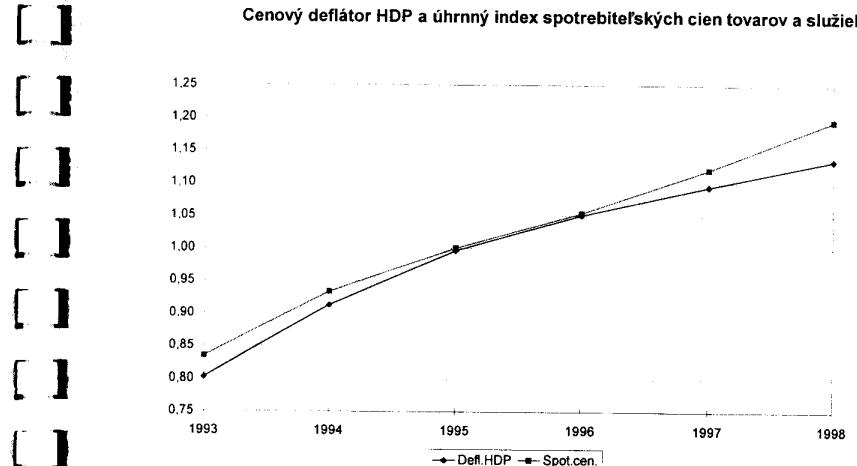
Vzhľadom na súčasnú úroveň hospodárskej transformácie, predstavuje miera inflácie dosiahnutá v roku 1996 hranicu možností ekonomiky Slovenska z hľadiska výšky vykázaného hospodárskeho rastu a stability spotrebiteľských cien.

Možno konštatovať, že možnosti ďalšieho rýchleho poklesu miery inflácie sú vyčerpané. Dosiahnutá miera inflácie je a v najbližších rokoch ešte bude vyššia než je úroveň priemeru vyspelých európskych trhových ekonomík.

¹¹ V roku 1996 to bolo 37,2%.

¹² V roku 1996 to bolo 50,4%.

Charakter nadváznosti a vzájomné prepojenie vývoja miery inflácie na vnútorné a vonkajšie cenové okruhy¹³ v národnom hospodárstve vyjadruje prostredníctvom vývoja cenového deflátora HDP a úhrnného indexu spotrebiteľských cien tovarov a služieb graf na 5..

obr. 5

Oscilácia rozdielu medzi úrovňou úhrnného indexu spotrebiteľských cien tovarov a služieb a cenového deflátora HDP závisí predovšetkým od diferencie medzi dynamikou cien dovozu a vnútorných cien. Možno predpokladať, že pomalší rast cien dovozu a rýchlejší rast domácich cien¹⁴ v roku 1998, podobne ako v roku 1997, spomalí rast deflátora HDP a zvýší rast úhrnného indexu spotrebiteľských cien tovarov a služieb. Je reálne očakávať, že rozdiel medzi nimi sa v roku 1998 bude pohybovať okolo 0,06¹⁵. Znamená to, že vývoj úhrnného indexu spotrebiteľských cien tovarov a služieb bude výslednicou spolupôsobenia dynamiky cenového vývoja v rámci vnútorného cenového okruhu, ktorá bude tlmená vývojom cien v rámci vonkajšieho cenového okruhu.

V nadváznosti na uvedené tendencie možno očakávať, že ekonomika Slovenska sa bude vyvíjať v intenciach, ktoré naznačuje 4..

¹³ Vonkajší cenový okruh je daný cenami dovozu a cenami vývozu. Vnútorný cenový okruh je daný cenami výrobcov a spotrebiteľskými cenami.

¹⁴ Indukovaných dynamikou domáceho dopytu.

¹⁵ V roku 1997 to bolo okolo 0,03.

tabuľka 4 Základné makroekonomické ukazovatele vývoja ekonomiky SR

	Skutočnosť				Odhad	Prognóza
	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Reálny HDP mld. Sk	460,8	483,6	517,2	553,1	585,0 až 586,4	612,3 až 620,4
Nominálny HDP mld. Sk	369,1	440,5	515,1	581,3	640,8 až 642,2	695,2 až 704,3
Miera inflácie v %	25,2	11,7	7,2	5,4	6,4 ¹⁾	6,1 až 7,2

Poznámka: Reálny HDP - stále ceny december 1995 = 100.¹⁾ Skutočnosť.

Z uvedenej tabuľky vyplýva, že nominálny HDP v roku 1998 poraste o 8,5 až 9,7 percenta.

Pre finančnú obsluhu uvedeného vývoja bude v roku 1998 charakteristická mierne vyššia dynamika rastu peňažnej zásoby M2, než v roku predchádzajúcim. Vyplýva to z očakávaného spolupôsobenia proklamovaného Menového programu NBS a fíškálnej politiky, ktoré rámce boli určené schváleným Zákonom o štátnom rozpočte na rok 1998. Tento vývoj v nadväznosti na predchádzajúce roky vyjadrujú ukazovatele, ktoré obsahuje 5..

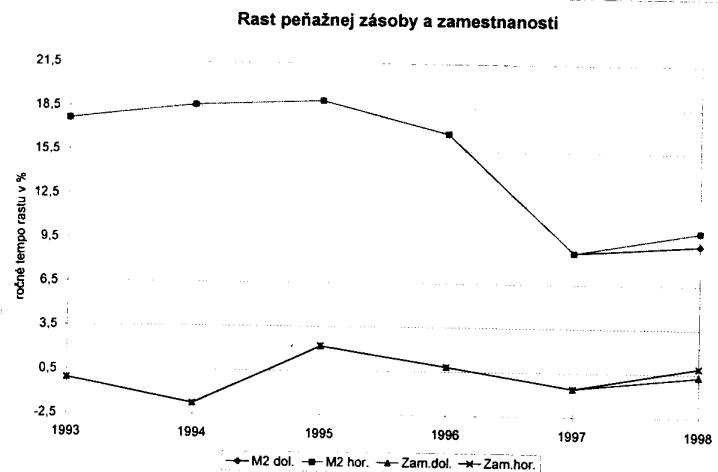
tabuľka 5 Peňažná zásoba M2

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
mld. Sk	253,2	300,3	357,2	416,9	453,0	494,7 až 499,0

Poznámka: rok 1997 - predbežná hodnota, 1998 - prognóza.

Zníženie dynamiky M2 v roku 1997¹⁶ v porovnaní s predchádzajúcim rokom malo za následok zniženie objemu disponibilných úverových zdrojov. Výdavky štátneho rozpočtu a dopyt po peniazoch zo strany podnikov viedli v týchto podmienkach k zvýšeniu ceny peňažnej na peňažnom trhu¹⁷. Domáce úvery pre mnohé podniky sa stali nedostupnými. V podmienkach nefunkčnosti slovenského kapitálového trhu rástol dopyt po zahraničných úveroch, čo bolo spojené so zvýšením dynamiky rastu hrubej zahraničnej zadlženosťi SR¹⁸. Neuspokojený dopyt po peniazoch, v podmienkach nedostatočnej mikroekonomickej adaptácie, viedol k zniženiu dynamiky hospodárskeho rastu a k stagnácii až k poklesu v oblasti zamestnanosti.

Súhrnný vzťah medzi vývojom peňažnej zásoby M2 a vývojom zamestnanosti¹⁹ vyjadruje graf na 6..

obr. 6

Z uvedeného obrázku vyplýva, že očakávané zvýšenie dynamiky rastu peňažnej zásoby v roku 1998 bude s vysokou pravdepodobnosťou spojené nie iba s pokračovaním hospodárskeho rastu, ale aj s miernym zvýšením zamestnanosti.

3. Vplyv rozpočtovej politiky na vývoj zamestnanosti

V rámci finančnej obsluhy ekonomiky v roku 1998 možno očakávať, že bude pokračovať znižovanie toho podielu vytvoreného HDP, ktorý sa prerozdeľuje cez štátny rozpočet (ŠR). Znamená to pokles tak podielu príjmov ako aj podielu výdavkov štátneho rozpočtu na HDP. Túto skutočnosť v nadväznosti na predchádzajúce roky vyjadruje 6..

tabuľka 6 Podiel príjmov a výdavkov štátneho rozpočtu na HDP v %

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Príjmy	40,7	31,6	31,7	28,6	28,2	25,7
Výdavky	47,0	36,8	33,3	32,6	34,0	26,4

Poznámka: Ukazovatele za roky 1993 - 1997 vyjadrujú plnenie štátneho rozpočtu k 31.12. a ukazovatele za rok 1998 schválený štátny rozpočet.

Uvedená tabuľka naznačuje dve základné skutočnosti. Po prvej, je to zmenšenie nožnic medzi podielom príjmov a podielom výdavkov štátneho rozpočtu na HDP v roku 1998 v porovnaní s predchádzajúcim rokom. Po druhej, prerozdelenie verejných financií prostredníctvom štátneho rozpočtu bude realizované v podmienkach deficitného

¹⁶ Uskutočnené v záujme udržania stability ekonomiky Slovenska.

¹⁷ Možno uviesť, že priemerná medziobdobová úroková sadzba za „jednomesačné peniaze“ (BRIBOR 1. Mesiac) dosiahla za celé obdobie roku 1997 priemernú hodnotu 23,86%.

¹⁸ Kým hrubá zahraničná zadlženosť k 31.12.1996 bola daná 1473 USD na obyvateľa, tak k 31.10.1997 dosahovala hodnotu 1937 USD na obyvateľa.

¹⁹ Priemerný evidenčný počet pracovníkov v národnom hospodárstve.

hospodárenia, príčom podiel očakávaného deficitu štátneho rozpočtu na HDP bude nižší než v roku predchádzajúcim. Znamená to lepšie priblíženie fiškálnych zámerov vlády k jej fiškálnym možnostiam po prílišnom vzdialení týchto zámerov v roku 1997.

Kontinuita v poklese podielu príjmov štátneho rozpočtu na HDP na jednej strane znamená pokračovanie zváčšovania priestoru pre pôsobenie trhových súčasťí a zníženie prerodzdeľovacej funkcie štátneho rozpočtu v ekonomike. Na druhej strane však štruktúra týchto príjmov naznačuje praktickú vyčerpanosť možností súčasnej kalibrácie daňovej sústavy.

Základnú informáciu o vývoji štruktúry príjmov štátneho rozpočtu poskytujú ukazovatele, ktoré obsahuje 7..

tabuľka 7 Štruktúra príjmov štátneho rozpočtu SR v %

Rok	Priame dane	Nepriame dane	Daňové zaťaženie
1993	16,7	29,6	53,7
1994	32,8	43,3	23,9
1995	31,0	44,3	24,7
1996	36,0	48,2	15,8
1997	30,9	49,6	19,5
1998	35,4	57,5	7,1

Poznámka: priame dane = dane z príjmov, ziskov a kapitálového majetku + dane z majetku, nepriame dane = domáce dane na tovary a služby + dane z medzinárodného obchodu a transakcií. Ukazovatele za roky 1993 - 1997 vyjadrujú plnenie štátneho rozpočtu k 31.12. a ukazovatele za rok 1998 schválený štátny rozpočet.

Napriek tomu, že daňové príjmy štátneho rozpočtu na rok 1997 sa splnili iba na 94,1%²⁰, projektované príjmy štátneho rozpočtu na rok 1998, ako to vyplýva z uvedenej tabuľky, sú založené na ďalšom raste podielu daňových príjmov na príjmosť štátneho rozpočtu. Znamená to vziaľanie rozpočtových zámerov vlády od možnosti, ktoré poskytuje spolupôsobenie daňovej sústavy a formovanie dôchodkov v ekonomike Slovenska. Realizácia týchto zámerov, prostredníctvom rozpočtovej politiky snažiacej sa o naplnenie projektovaných daňových príjmov, vnáša do ekonomiky tlak majúci efekt rastu daňovej zaťaženosťi, ktorá je indukovaná tak priamy, ako aj nepriamy daňami.

Prostredníctvom štátneho rozpočtu na rok 1998 projektované daňové zaťaženie v nadváznosti na predchádzajúce roky vyjadruje 8..

tabuľka 8 Zaťaženosť priamymi a nepriamy daňami v %

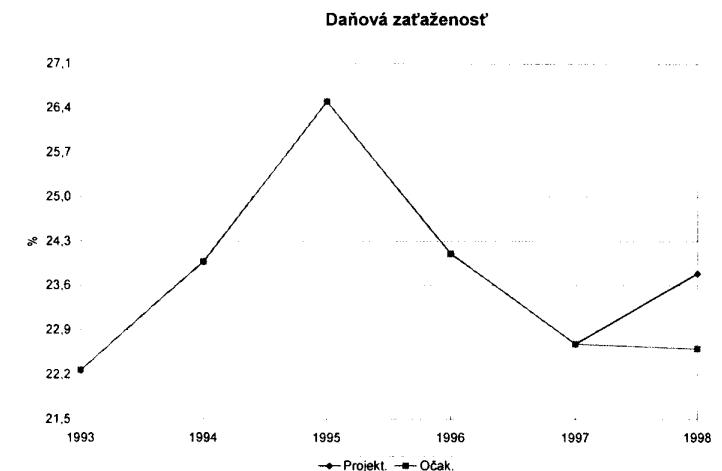
	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Priame dane	6,8	10,4	9,8	10,3	8,7	9,1
Nepriame dane	12,1	13,7	14,0	13,8	14,0	14,7

²⁰ V roku 1996 to bolo 96,6%.

Poznámka: Podiel priamych, resp. nepriamych daní na nominálnom HDP. Ukazovatele za roky 1993 - 1997 vyjadrujú plnenie štátneho rozpočtu k 31.12. a ukazovatele za rok 1998 schválený štátny rozpočet.

Tlak na hospodárske subjekty vyvolaný projektovaným daňovým zaťažením na rok 1998 ovplyvní ich správanie, s konečným dopodom na zníženie výkonnosti dôchodkotvorných procesov v ekonomike a obmedzenie rozvojových aktivít podnikov. Zníženie výkonnosti dôchodkotvorných procesov povedie k zníženiu daňových výnosov a obmedzenie rozvojových aktivít zas k spomaleniu prebiehajúcich štrukturálnych zmien. Výsledkom bude nižšie plnenie daňových príjmov než je ich projektovaná úroveň, čo v koncoročných výsledkoch bude znamenať nižšiu úroveň skutočnej daňovej zaťaženosťi, než aká sa projektovala prostredníctvom schváleného štátneho rozpočtu. Platí pritom, že čím je väčší rozdiel medzi projektovanou a skutočnou daňovou zaťaženosťou, tak tým je väčší tlak na hospodárske subjekty vyvolaný projektovaným daňovým zaťažením.

Vzťah medzi projektovanou a očakávanou hodnotou skutočnej daňovej zaťaženosťi²¹ v roku 1998 v nadváznosti na predchádzajúce roky vyjadruje graf na 7..

obr. 7

Z uvedeného obrázku vyplýva, že v roku 1998 vyvolaný tlak prostredníctvom projektovaného daňového zaťaženia²² v konečnom dôsledku zníži potenciálny daňový výnos. Možno predpokladať, že očakávané daňové zaťaženie bude zhruba zodpovedať 95%

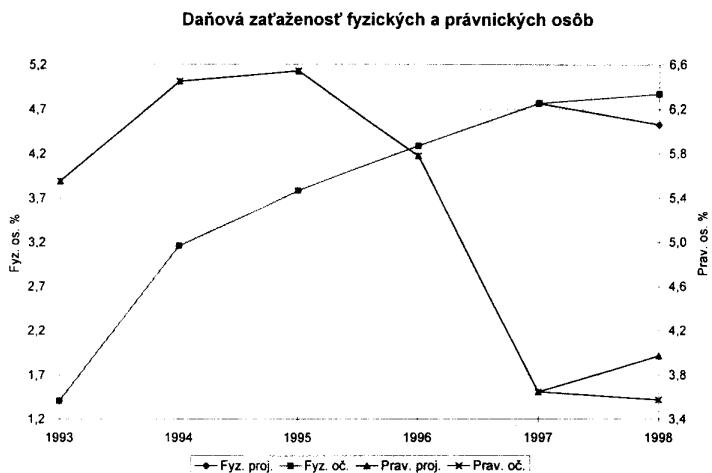
²¹ Podiel daňových príjmov spolu na nominálnom HDP.

²² Ktoré je o viac než jeden bod vyšší než v roku 1996.

plneniu projektovaných daňových výnosov. Tento vývoj bude dôsledkom formovania daňovej zaťaženosť tak fyzických ako aj právnických osôb.

Vývoj v oblasti daňovej zaťaženosť fyzických²³ a právnických osôb²⁴ v nadväznosti na predchádzajúce roky vyjadruje graf na 8..

Z 8. vyplýva, že kým v roku 1993 obyvateľstvo Slovenska na dane z príjmov fyzických osôb zaplatilo 1,4% zo svojich bežných príjmov spolu, tak tento podiel v roku 1996 bol 4,3% a v roku 1997 dosahoval približne 4,8%. Na druhej strane, kým v roku 1993 podiel dane z príjmov právnických osôb na nominálnom HDP predstavoval 5,6%, tak v roku 1996 tento podiel bol 5,8% a v roku 1997 sa pohyboval okolo 3,6%.

obr. 8

Na rok 1998 projektované daňové zaťaženie pre fyzické osoby znamená pokles v porovnaní s rokom 1997. Možno však očakávať, že skutočná hodnota daňového zaťaženia fyzických osôb, v dôsledku mierneho prekročenia projektovaného výnosu dane z príjmu fyzických osôb, bude vyššia než projektovaná. Je reálne kalkulovať s tým, že očakávaná hodnota daňovej zaťaženosť fyzických osôb sa bude v roku 1998 pohybovať približne na úrovni predchádzajúceho roka.

²³ Podiel dane z príjmu fyzických osôb a bežných príjmov obyvateľstva spolu.

²⁴ Podiel dane z príjmu právnických osôb a nominálneho HDP.

Na rok 1998 projektované daňové zaťaženie pre právnické osoby znamená nárast v porovnaní s rokom 1997. Tlak vyvolaný prostredníctvom projektovaného daňového zaťaženia však bude mať za následek nižší než projektovaný daňový výnos. Možno predpokladať, že očakávané daňové zaťaženie bude zhruba zodpovedať 90% plneniu projektovaných daňových výnosov.

Uvedený vývoj daňovej zaťaženosť fyzických a právnických osôb v spolupôsobení s odvodmi do systému zdravotného a sociálneho poistenia a Národného úradu práce je príčinou vysokej finančnej zaťaženosť domácností a podnikateľských subjektov. Vysoká finančná zaťaženosť vedie na jednej strane ku znižovaniu kúpnej sily obyvateľstva s bezprostredným vplyvom na znižovanie dynamiky domáceho dopytu. Na strane druhej znižuje disponibilné finančné zdroje podnikateľských subjektov a obmedzuje tak rozvoj ďalších podnikateľských aktivít. V oboch prípadoch je vplyv vysokej finančnej zaťaženosť na rast zamestnanosti negatívny.

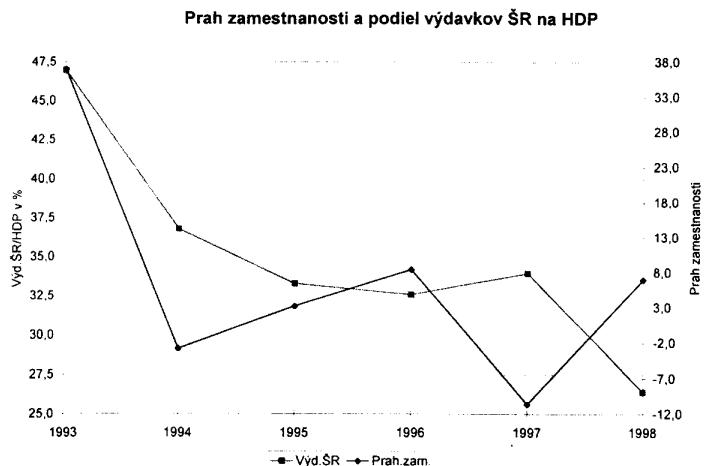
O uvedenej skutočnosti svedčí aj minuloročný vývoj, kde projektované daňové výnosy boli schopné právnické osoby splniť iba na 58%. Je treba si uvedomiť, že tento vývoj sa uskutočnil v podmienkach stagnácie až mierneho poklesu zamestnanosti, čo tiež signalizuje, že v podmienkach súčasnej výkonnosti ekonomiky, je spôsob prerozdeľovania verejných financií prostredníctvom zvyšovania zaťaženosť priamymi daňami nevhodný.

Daňová zaťaženosť nepriamymi daňami plošne zasahuje celé národné hospodárstvo. Pre súčasné podmienky ekonomiky Slovenska platí, že jednopcentrny nárast zaťaženosť nepriamymi daňami vyvolá: pokles reálneho HDP o 0,1 percenta, nárast úhrnného indexu spotrebiteľských cien tovarov a služieb o 0,5 percenta a nárast indexu cien priemyselných výrobcov spolu o 0,4 percenta.

Z pohľadu zamestnanosti a fungovania trhu práce celkovo možno konštatovať, že nárast zaťaženosť nepriamymi daňami znižuje zamestnanosť a vytváraním tlaku na rast miezd sťažuje tiež mzdrové vyjednávanie.

Globálny vzťah medzi zamestnanosťou a ekonomickým rastom na jednej strane a objemom cez štátne rozpočet prerozdeľovaných verejných financií vo vzťahu k objemu vytvoreného HDP na strane druhej, vyjadruje prostredníctvom prahu zamestnanosti (employment threshold)²⁵ a podielu výdavkov štátneho rozpočtu na HDP graf na 9..

²⁵ Je definovaný ako podiel tempa rastu (poklesu) reálneho HDP a tempa rastu (poklesu) zamestnanosti.

obr. 9

Na základe doterajšieho vývoja ekonomiky Slovenska a analýzy tendencií vyplývajúcich z 9. možno konštatovať, že:

- v roku 1993 vysoký podiel výdavkov štátneho rozpočtu na HDP²⁶ bol spojený s vysokou úrovňou prahu zamestnanosti. Zaznamenaná úroveň prahu zamestnanosti bola daná vyším poklesom HDP než zamestnanosti v tomto roku.
- v roku 1994 bol pokles podielu výdavkov štátneho rozpočtu na HDP²⁷ spojený s poklesom prahu zamestnanosti. Pokles prahu zamestnanosti bol v tomto roku vyvolaný rastom HDP a poklesom zamestnanosti.
- v rokoch 1995 a 1996 bol pokles podielu výdavkov štátneho rozpočtu na HDP²⁸ spojený s rastom prahu zamestnanosti. Rast prahu zamestnanosti bol v tomto období vyvolaný vyším rastom HDP než rastom zamestnanosti.
- v roku 1997 bol rast podielu výdavkov štátneho rozpočtu na HDP²⁹ spojený s poklesom prahu zamestnanosti. Pokles prahu zamestnanosti bol v tomto roku vyvolaný rastom HDP a poklesom zamestnanosti.

²⁶ Daný riešením problémov prvého roku samostatného štátu.

²⁷ Tento pokles tiež korešpondoval s presunom prerozdeľovania verejných finančí súvisiacich s vývojom zamestnanosti a nezamestnanosti zo štátneho rozpočtu na Fond zamestnanosti.

²⁸ Súviselo to so zvýšením efektívnosti výdavkovej časti ŠR, daného i tým, že v tomto roku sa po prvý krát prerozdeľovala viac než jedna tretina verejných finančí mimo štátny rozpočet.

²⁹ Súviselo to s takým rozpočtovým hospodárením, ktorého výsledkom bol najvyšší deficit ŠR od roku 1993.

- v roku 1998 možno očakávať, že pokles podielu výdavkov štátneho rozpočtu na HDP bude spojený s rastom prahu zamestnanosti. Rast prahu zamestnanosti bude v tomto roku daný vyším rastom HDP než rastom zamestnanosti.

Na základe porovnania dopisal zaznamenaných dvoch poklesov prahu zamestnanosti možno konštatovať, že kym pokles v roku 1994 takmer výlučne súvisel iba s transformačným rastom³⁰, tak pokles v roku 1997 bol v značnej miere ovplyvnený vysokým deficitom ŠR. Finančné zabezpečenie deficitného hospodárenia v tomto roku viac pribrzdil rast zamestnanosti než bol vplyv dopytu indukovaného deficitom ŠR na rast zamestnanosti.

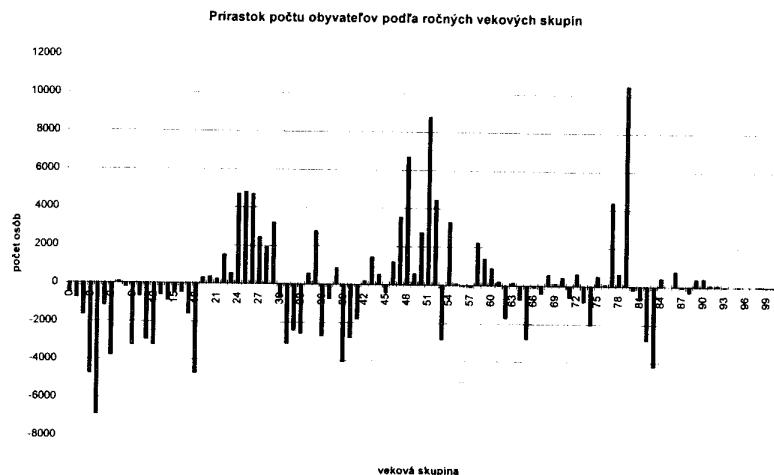
Možno konštatovať, že pokles podielu výdavkov štátneho rozpočtu na HDP znamená zväčšovanie priestoru pre pôsobenie trhových sil v ekonomike. Vytvárajú sa tým základné predpoklady pre podnikateľskú sféru aj na tvorbu nových pracovných miest.

Celkovo možno konštatovať, že ekonomika Slovenska sa v roku 1998 dostane do takej etapy spomalenia hospodárskeho rastu, kde vysoký pokles podielu výdavkov ŠR na HDP bude spojený s nízkym prírastkom zamestnanosti. Positívny vplyv vývoja výdavkovej časti štátneho rozpočtu na rast zamestnanosti bude oslabovaná vysokou finančnou záťaženosťou domácností a podnikateľských subjektov. Treba kalkulať s tým, že očakávaný nárast zamestnanosti bude iba čiastočne vyvolaný rastom HDP, pričom pôsobenie aktívnej politiky zamestnanosti bude v nie malej miere ovplyvnené prutím generovaným limitovanosťou prostriedkov použiteľných na aktívnu politiku trhu práce na jednej strane a dopytom po týchto prostriedkoch na strane druhej. Možno pritom počítať s tým, že alokácia prostriedkov na aktívnu politiku trhu práce bude prebiehať v prostredí kde aj v tomto roku bude prevažovať pretrvávajúca neefektívnosť v správaní sa hospodárskych subjektov.

³⁰ V tomto roku po viacerých rokoch recesie dosiahla transformujúca sa ekonomika Slovenska prý krát rast. Tento rast však nevyvolal rast zamestnanosti, ako to zvyčajne býva vo fungujúcich trhových hospodárstvach, ale jej pokles. Ekonomika za účelom vylepšenia svojej konkurencieschopnosti bola nútene znižovať vysokú úroveň pretrvávajúcej prezamestnanosti.

4. Demografický vývoj a ponuka práce

Populačný vývoj v roku 1998 je bude determinovaný dlhodobými tendenciami posunu populačných vín z prvej polovice sedemdesiatych rokov a z povojnového obdobia do vyšších vekových skupín produktívneho veku. Tieto dlhodobé tendencie sú dopĺňané zmenou reprodukčného správania sa obyvateľstva v transformačnom období, ktoré sa prejavuje v klesajúcej fertilitite a následne v poklesе počtu živonarodených detí. Prehľad o posune populačných vín v štruktúre jednorocných vekových skupín v roku 1998 poskytuje graf na 10..

obr. 10

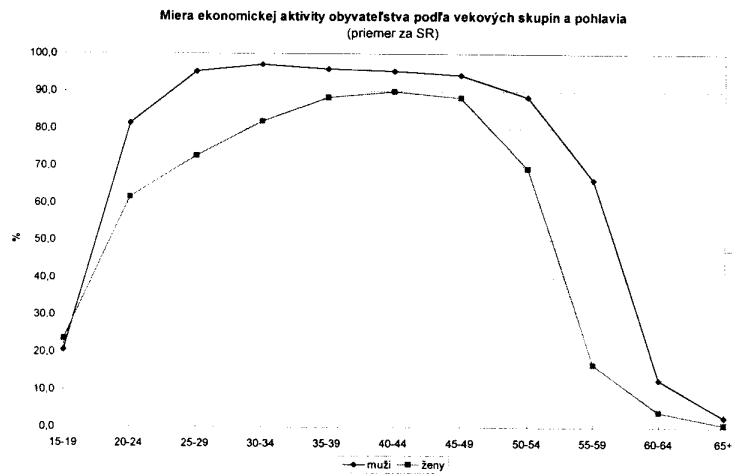
Naznačený charakter demografického vývoja sa premietne do zmeny štruktúry obyvateľstva podľa hlavných vekových skupín, keď poklesne podiel detí v predprodukívnom veku v prospech nárastu podielu obyvateľstva v produkívnom a poproduktívnom veku. Prehľad o vývoji štruktúry prírastku obyvateľstva a ďalších sociálno - ekonomických charakteristik populačného vývoja poskytujú údaje, ktoré obsahujе 9.

tabuľka 9 Vybrané charakteristiky demografického vývoja

	1996	1997	1998
prírastok počtu obyv.			
predprod. vek	-30723	-31002	-31042
prod. vek	35132	34036	33398
poprod. vek	6300	6224	5713
SR spolu	10709	9258	8069
Štruktúra počtu obyv.			

	1996	1997	1998
predprod. vek	21,65	21,04	20,43
prod. vek	60,72	61,25	61,78
poprod. vek	17,63	17,71	17,79
spolu	100	100	100
demografické charakteristiky:			
priemerný vek	34,32	34,60	34,88
index starnutia ³¹	81,41	84,18	87,07
index ekonomického zaťaženia ³²	64,69	63,27	61,87
index dochodkového zaťaženia ³³	29,03	28,92	28,80

V podmienkach Slovenska je dominantným faktorom formujúcim ponuku práce demografický vývoj a špecifické miery ekonomickej aktivity podľa vekových skupín a podľa pohlavia. Prehľad o výške špecifických mier ekonomickej aktivity podľa päťročných vekových skupín poskytuje graf na 11..

obr. 11

Pozn.: vlastné výpočty podľa Výsledky výberového zisťovania pracovných sil. ŠÚ SR, roky 1996 a 1997.

³¹ Počet obyvateľov v poproduktívnom veku pripadajúcich na 100 obyvateľov v predprodukívnom veku

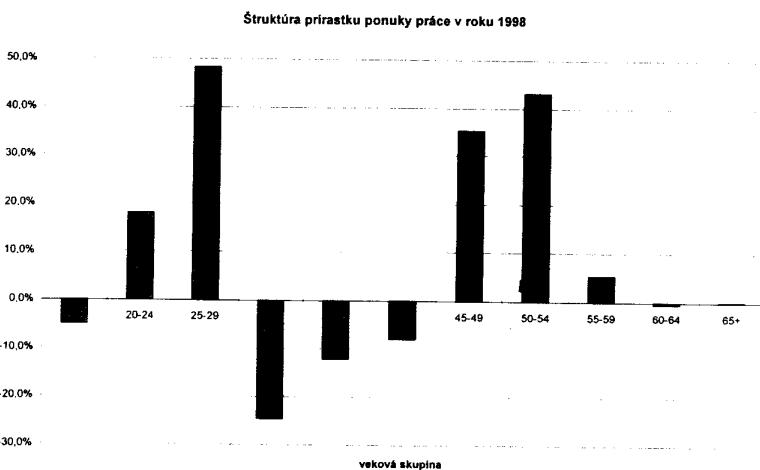
³² Pomer počtu obyvateľov v poproduktívnom veku a v predprodukívnom veku pripadajúcich na 100 obyvateľov v produkívnom veku

³³ Pomer počtu obyvateľov v poproduktívnom veku pripadajúcich na 100 obyvateľov v produkívnom veku

Ako graf dokumentuje, špecifické miery ekonomickej aktivity žien sú nižšie oproti mužov vo všetkých vekových kategóriях okrem prvej päťročnej skupiny produktívneho veku (125 až 19roční), čo je však z pohľadu formovania ponuky práce nevýznamné.

Maximálna úroveň miery ekonomickej aktivity mužov je dosahovaná vo vekovej skupine 30 až 34ročných, pričom vyššia než 90 percentná úroveň je dosahovaná od 25 do 49 ročnej vekovej skupiny, t.j. v rozsahu 25 ročných vekových skupín. V prípade žien je miera ekonomickej aktivity nad 90 percent dosahovaná iba v intervale vekových skupín 35 až 49 ročných, pričom hranicu 90 percent dosahuje iba vo vekovej skupine 40 až 44 ročných.

V dôsledku demografického vývoja a vývoja špecifických miier ekonomickej aktivity je možné prírastok ponuky práce v roku 1998 odhadnúť na cca 18 až 20 tisíc osôb. Rozloženie tohto prírastku podľa päťročných vekových skupín charakterizuje graf na 12..

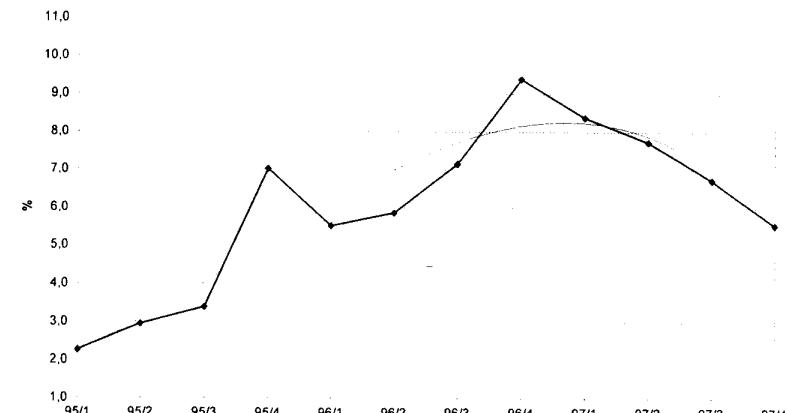
obr. 12

Graf dokumentuje pokles počtu ekonomicky aktívnych vo vekových skupinách 15 až 19 rokov a 30 až 44 rokov. Naopak, rásť bude ponuka práce vo vekových skupinách 25 až 39 rokov a 45 až 59 rokov.

5. Mzdový vývoj

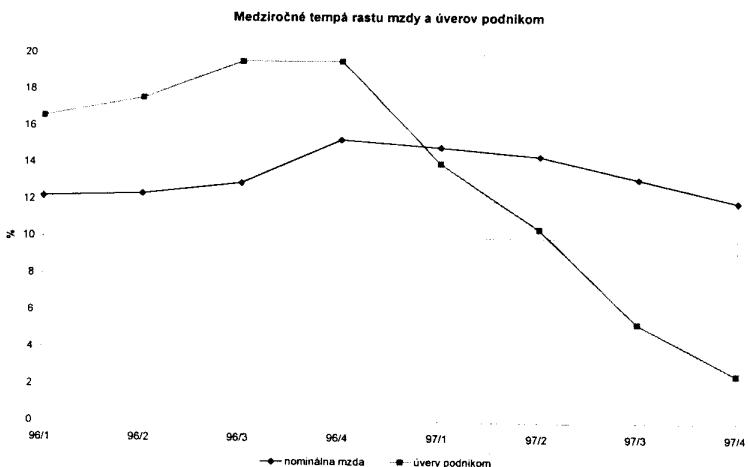
V dôsledku vysokej dynamiky hospodárskeho rastu v roku 1996 sa dynamizoval aj vývoj nominálnych miezd, čo spolu s klesajúcou mierou inflácie spôsobovalo zvýšenie ich dynamiky v reálnom vyjadrení. Tento vývoj kulminoval v poslednom štvrtroku 1996, keď medziročná dynamika priemernej reálnej mzdy v hospodárske SR dosiahla úroveň 9,5 percenta. V roku 1997, v dôsledku reštriktívnejšej menovej politiky a deficitnosti rozpočtového hospodárenia, ktoré sa premietli aj v znižení likvidnosti podnikovej sféry, medziročná dynamika priemernej reálnej mzdy v ekonomike trvalo klesala z 9,5 percenta v 4. štvrtroku 1996 na 6,7 percenta v 3. štvrtroku 1997. Vývoj priemernej reálnej mzdy charakterizuje graf na 13..

Medziročná dynamika reálnej mzdy

obr. 13

Tento vývoj znamená, že pokles medziročnej dynamiky reálnej mzdy nastal aj bez uplatnenia mzdovej regulácie, ktorá vstúpila do platnosti až od 1.12.1997 so spätnou platnosťou pre celý posledný štvrtrok 1997. Oznámenie úmyslu vlády uplatniť mzdovú reguláciu zohralo v tomto vývoji svoju úlohu. Hlavným faktorom však bol vývoj podnikateľského prostredia, dominantným rysom ktorého bol nedostatok likvidity súvisiaci s podkapitalizáciou podnikov, vysokou medzipodnikovou zadiženosťou a nedostupnosťou úverov na peňažnom trhu. Súvislosť mzdového vývoja s mierou likvidnosti podnikových aktív dokumentuje aj graf na 14., zobrazujúci medziročnú dynamiku prírastku úverov podnikom a priemernej mesačnej nominálnej mzdy podľa jednotlivých štvrtrokov rokov 1996 a 1997.

obr. 14

Ako graf naznačuje, nominálna mzda so zhruba trojmesačným oneskorením reaguje na vývoj úverov podnikom, ktoré môžu slúžiť ako signálna veličina pre vývoj likvidity podnikových aktív. Potvrdzujú sa tak poznatky z analýzy počiatocného obdobia ekonomickej transformácie na Slovensku, z ktorých vyplynulo, že mzdový rast bol výraznejšie limitovaný mierou likvidity podnikových aktív, než so mzdovou reguláciou, ktorá bola v podmienkach Slovenska uplatnená v roku 1991, v druhom polroku 1992 a v druhom polroku 1994. Táto skutočnosť však signalizuje aj pokračujúcu nedostatočnú mikroekonomickú adaptáciu podnikovej sféry (prejavujúca sa v nedostatku ekonomickej racionality v správani sa podnikov) a nedostatočnú kvalitu procesu kolektívneho vyjednávania o mzdách (prejavujúca sa nezohľadňovaním v mzdových požiadavkách parametra ekonomickej výkonnosti).

Napriek tomu je možné konštatovať, že odtrhnutie mzdového vývoja od ekonomickej výkonnosti, ktoré sa na makroekonomickej úrovni prejavuje predstihom rastu priemernej mzdy pred dynamikou produktivity práce, sa v roku 1997 zmiernilo. Štrukturálny aspekt tohto vývoja dokumentuje 10..

tabuľka 10 Rozdiel medzi dynamikou produktivity práce a priemernej mzdy (za všetky organizácie)¹¹

	1996/1995	1997/1996
výr. rop. prod., koksu	-45,4	76,8
výroba papiera, tlač	-40,8	6,6
Ostatné	-17,3	2,5
výr. chem. výrobkov	-17,2	-7,5

	1996/1995	1997/1996
výroba kov. výrobkov	-17,0	-2,4
Pôdohospodárstvo, rybolov, chov rýb	-16,0	11,3
Výr. el., plynu, vody	-14,3	-14,4
Iné obch. služ., výsk.	-12,3	37,6
Priemyselná výroba	-10,4	-5,0
výroba strojov i. n.	-9,4	6,8
spracovanie kože	-9,1	-14,7
výr. z gumeny, plastov	-5,1	-21,6
spracovanie dreva	4,5	-28,7
výr. nekov. výrobkov	-2,4	-3,6
textil. a odev. výroba	0,2	-19,6
výroba potravín	0,4	-14,1
tažba energ. surovín	1,5	-13,0
Doprava, spoje	2,1	-6,5
tažba nerastných surovín	3,4	-11,7
Stavebnictvo	4,6	8,4
výroba el. zariadení	6,4	-8,8
výroba dopr. prostř.	6,6	-7,1
výroba i. n.	6,8	0,5
Obchod	8,4	-36,9
Hotely, reštaurácie	9,2	-16,4
tažba neenerget. surovín	10,3	-8,0

1) 1. až 3. štvrtrok príslušného roka. Vlastné výpočty podľa: Pridaná hodnota závodovou metódou za príslušné roky. Štatistický úrad SR.

Ako z tabuľky vyplýva, v roku 1997 došlo v významném zlepšení pomeru medzi priemernou mzdou a produktivitou práce u tých odvetví, u ktorých bola táto proporcia v roku 1996 oproti roku 1995 najviac narušená. Naopak, ku zhoršeniu došlo u tých odvetví, ktoré v roku 1996 vykázali lepšiu hodnotu tohto pomeru. Tieto oscilácie môžu byť spôsobené viacerými faktormi, odlišnými u jednotlivých odvetví a podnikov. Ide predovšetkým o:

- nedostatočnú schopnosť podnikov predikovať vývoj svojej finančnej a odbytovnej pozície v dĺžkom časovom horizonte,
- nízkou pružnosťou v korigovaní podnikateľských plánov na základe predchádzajúceho vývoja, ale aj
- uvažovanie so mzdovým vývojom ako strategickou veličinou, ktorej väzbu na produktivitu práce je potrebné udržať v príslušných proporciách v dĺžkom než len ročnom časovom horizonte.

To, ktorý z uvedených faktorov v tom - ktorom podniku prevláda, závisí na charaktere vlastníckych vzťahov, na kvalite manažmentu, na prítomnosti zahraničného strategického investora a pod.. V každom prípade však platí, že centrálna mzdová regulácia v akejkoľvek podobe obmedzuje tak časový horizont rozhodovania podniku, ako aj jeho manévrovací priestor aj v rámci operatívneho riadenia a zvyšuje jeho náklady.

V roku 1998 bude mzdový vývoj podmienený predovšetkým:

- poklesom hospodárskej dynamiky,
- vývojom na peňažnom trhu,
- vývojom miery inflácie a
- pôsobením mzdovej regulácie.

Všetky tieto faktory budú pôsobiť v smere poklesu dynamiky reálnej mzdy, ktorá by sa mala v roku 1998 v celoročnom priemere pohybovať v intervale 4,3 až 4,6 percenta a nominálne by mala dosiahnuť úroveň 10250 až 10400 Sk. Ak však vezmeme do úvahy rastúce daňové zaťaženie priemernej mzdy, dynamika čistej reálnej mzdy dosiahne v roku 1998 úroveň iba 3,3 až 3,4 percenta (v porovnaní s 5,6 percenta v roku 1997 a 5,7 percenta v roku 1996). Bude to dôsledkom nižšej dynamiky hrubej nominálnej mzdy, pravdepodobne vyšej miery inflácie a vyššieho daňového zaťaženia priemernej mzdy.

Vývoj a prognózu základných ukazovateľov z oblasti zamestnanosti a mzdového vývoja obsahuje nasledujúca tabuľka.

tabuľka 11 Základné charakteristiky zamestnanosti a mzdového vývoja

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998
počet pracovníkov (tis., fyz.osoby)	2012,3	1976,9	2019,8	2036,4	2 025,0	2040-2045	
počet nezamestnanych (priem.počet, tis.osôb)	322,5	366,4	350,0	324,8	336,6	322,5-327,5	
miera nezamestnanosti (priem.)	12,7	14,6	13,8	12,6	12,9	12,3-12,5	
nominálna mzda (Sk)	5379	6294	7195	8154	9250	10250-10400	
dynamika reálnej mzdy	-3,6	3,0	4,4	7,2	6,9	4,3-4,6	
dynamika prod. práce	-3,6	6,8	4,7	6,1	6,5	3,8-4,9	
podiel hrubých prac. príjmov na HDP	35,3	34,0	34,1	35,7	36,5	37,6-37,8	

Rastúce pôsobenie faktorov limitujúcich mzdový rast sa teda premietne do poklesu dynamiky reálnej mzdy, ktorá sa na makroekonomickej úrovni a v celoročnom priemere dostane do súladu s vývojom produktivity práce. Zosúladenie vývoja produktivity práce a ceny práce na mikroúrovni (na úrovni podnikov a odvetví) je však možné iba prostredníctvom mechanizmu kolektívneho vyjednávania. Pre tento mechanizmus bolo v podmienkach Slovenska sformované vhodné legislatívne prostredie, porovnatelne s vyspelými trhovými ekonomikami. Kontrolu mzdového vývoja je potrebné dosiahnuť zdokonaľovaním tohto mechanizmu, predovšetkým vyššou profesionalitou a seriósnotou sociálnych partnerov na všetkých úrovniach.

V procese kolektívneho vyjednávania je preto potrebné vychádzať z ekonomických analýz podnikov a odvetví, a pri dohodovaní vývoja miezd pracovať s profesionálnymi prognózami ekonomickejho vývoja tak na makroekonomickej úrovni, ako aj na úrovni

podniku, zohľadňovať tak odvetvové a podnikové odlišnosti, ako aj odlišný pohľad zamestnancov a zamestnávateľov na mzdový vývoj. Platí pritom, že pre zamestnanca je dôležitá úroveň a dynamika čistej reálnej mzdy, t.j. mzdy očistenej od dane z príjmov fyzických osôb a od povinných platieb na sociálne a zdravotné poistenie a od vplyvu inflácie. Z pohľadu zamestnávateľa náklady na prácu predstavuje hrubá mzda zvýšená o platby zamestnávateľa na sociálne a zdravotné poistenie a ďalšie, povinné alebo dobrovoľné platby sociálneho charakteru, pričom do úvahy berie konkurenčnú situáciu na svojom trhu a vlastnú schopnosť presadiť zvýšenie svojej predajnej ceny.

Medzi zamestnancami a zamestnávateľmi tak objektívne vzniká rozpor pri stanovovaní ceny práce, ktorý je tým väčší, čím je:

- vyššie daňové zaťaženie pracovných príjmov (a teda neefektívnejšie hospodárenie štátneho rozpočtu),
- vyššie zaťaženie platbami na sociálne a zdravotné poistenie (a teda neefektívnejšie fungovanie týchto systémov),
- vyššia differencia medzi dynamikou predajnej ceny daného výrobcu (odvetvia) a dynamikou životných nákladov.

Skutočnosť, že tá istá úroveň hrubej nominálnej mzdy je odlišne vnímaná zamestnancami a zamestnávateľmi, dokumentuje 12..

tabuľka 12 Formovanie čistej reálnej mzdy a nákladov na prácu v roku 1998 (1994=100)³⁴

	priem. výrob. výroba	výr. dopr. pre strediskov.	textília a chem. výroba
priem..mes.nom.mzda hrubá	132,2	141,9	123,5
ročný hrubý príjem	132,2	141,9	123,5
produkтивita práce z VADD	121,2	150,4	97,5
hrubá mzda reálna	114,3	122,6	106,7
daň z príjmov zo závislej činnosti	155,9	173,9	138,4
povinné platby do fondov zamestnancami	144,9	158,2	138,4
čistá mzda nominálna	128,3	136,6	121,0
čistá mzda reálna	110,9	118,1	104,6
mzdové náklady	132,1	135,9	118,5
povinné platby do fondov zamestnávateľmi	144,7	151,6	132,8
náklady na prácu nominálne.	133,5	137,6	119,8
náklady na prácu reálne ¹⁾ .	116,8	124,4	103,1
náklady na 1 prac. nominálne.	133,6	143,7	124,9
náklady na 1 prac. reálne.	116,9	129,8	107,5
koefficient zvýšenia nákladov na prácu ²⁾	1,102	95,5	128,1

1) nominálne náklady deflované indexom predajných cien (cien priemyselných výrobcov) za príslušné odvetvie

34 Porovnateľné údaje za rok 1997 nie sú predbežne k dispozícii.

2) Pomer indexu nominálnych nákladov na 1 pracovníka a indexu nominálnych nákladov na prácu
Poznámka: vlastné výpočty podľa: Pridaná hodnota závodou metodou, roky 1994 až 1996, Štatistický úrad SR,
I 1995 až 1997 (pridaná hodnota, mzdové náklady): Výsledky ročných zisťovaní v priemysle SR podľa závodov
v roku 1996 z výkazu Príem Z 3-01 (podiel na celkových nákladoch).

Ako z tabuľky vyplýva, v období rokov 1994 - 96 vzrástla priemerná hrubá reálna mzda v priemere za priemyselnú výrobu (spracovateľský priemysel) o 14,3 percenta. Z pohľadu zamestnanca však čistá reálna mzda vzrástla len o 10,9 percenta, pričom rastúce daňové a odvodové zaťaženie znížilo priemernú čistú ročnú mzdu v reálnom vyjadrení o cca 3200 Sk, t.j. asi o 4,5 percenta. Z pohľadu zamestnávateľa sa uvedená dynamika čistej reálnej mzdy premietla do zvýšenia priamych jednotkových nákladov na jedného pracovníka (v reálnom vyjadrení, pri použití indexu cien priemyselných výrobcov za priemyselnú výrobu celkom ako deflátora) až 16,9 percenta. Okrem rastúceho daňového a odvodového zaťaženia je ďalšou príčinou aj odlišný vývoj indexu životných nákladov a príslušného cenového indexu priemyselných výrobcov ako deflátora nákladov. V dôsledku uvedeného vývoja sa zvýšil podiel miezd na pridané hodnote koeficientom 1,10.

Pod priemerným vývojom za priemyselnú výrobu celkom sa skrýva odlišný vývoj v jednotlivých odvetviach. Medzi odvetvia, v ktorých bola relácia dynamiky priemernej mzdy a produktivity práce v danom období porušená najvýraznejšie, patrí textilná a odevná výroba. Odlišným príkladom je výroba dopravných prostriedkov. V tomto odvetví sa podarilo pri výraznom zvýšení čistej reálnej mzdy o 18,1 percenta v roku 1996 v porovnaní s rokom 1994 dosiahnuť rast produktivity práce z pridanéj hodnoty o 50 percent a pokles podielu mzdových nákladov na pridané hodnote koeficientom 0,955.

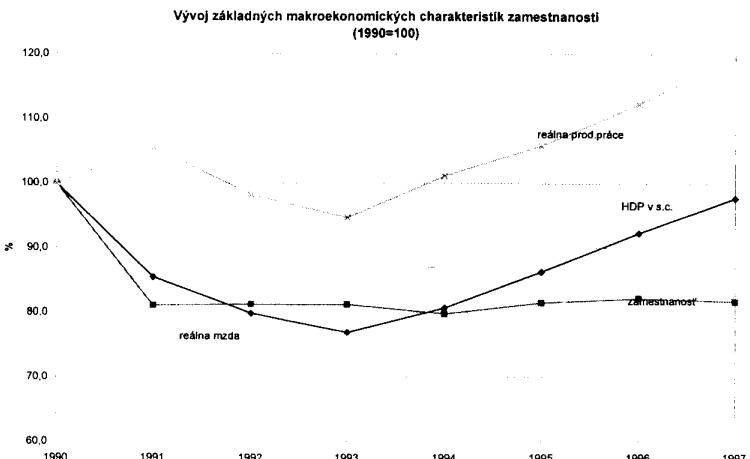
Predmetom kolektívneho vyjednávania by mali byť aj dodatočné náklady na prácu, napr. sociálne príspevky rôzneho druhu; ich reálnosť, resp. nereálnosť by mala byť vyargumentovaná sociálnymi partnermi. Ich obligatórnosť vyplývajúca zo zákona je možno ľahšou cestou na ich presadenie, no v konečnom dôsledku môže byť z pohľadu zamestnancov kontraproduktívna. Na druhej strane faktorom zlepšujúcim vyjednávaciu poziciu zamestnávateľov môže byť jasná predstava o dlhodobej stratégii podniku, na základe ktorej je možné dospiť k dohode o relatívne nižšej dynamike miezd v súčasnosti v prospech dynamickejšieho rozvoja podniku a vyšších pracovných príjmov v budúnosti.

S procesom kolektívneho vyjednávania úzko súvisí aj ďalší nástroj kontroly mzdového rastu - uplatnenie moderných mzdových systémov založených na princípe zdieľania zisku na úrovni podniku. Tieto systémy, ktoré sú odskúšané v praxi mnohých úspešných firm v zahraničí a sú zamerané na zvýšenie motivácie zamestnancov, sú zvlášť vhodné v období expanzie podniku, keď sa otvára priestor pre zvýšenie pridanéj hodnoty na úkor mimomzdových zložiek nákladov. Ich uplatnenie však nie je možné bez konsenzu a spolupráce sociálnych partnerov. Úlohou týchto systémov nie je len prepojiť mzdu s produktivitou práce na podnikovej úrovni, ale aj na individuálnej úrovni, na úrovni jednotlivého pracovníka. Inak povedané, ich úlohou je pôsobiť v smere rastu individuálnej-

výkonnosti a teda individuálnej produktivity práce, zmeniť "závislosť" produktivita - mzda na závislosť mzda - produktivita.

6. Zamestnanosť a nezamestnanosť

Pre ekonomiku Slovenska je v transformačnom období charakteristická vysoká miera nezamestnanosti a nízka tvorba pracovných miest schopných absorbovať rastúcu ponuku práce. V roku 1997 tento charakter vývoja pokračoval. Napriek pokračujúcej vysokej dynamike hospodárskeho rastu, ktorá vyjadrená dynamikou hrubého domáceho produktu dosiahla v roku 1997 úroveň 5,9 percenta, počet pracovníkov³⁵ ostal na úrovni roku 1996, resp. dokonca mierne poklesol na úroveň 2025 tis. osôb. Zároveň ďalej rastli reálne mzdy, ktoré v priemere roka 1997 dosiahli úroveň cca 92 percent roku 1990. Vývoj základných charakteristik v oblasti zamestnanosti a miezd v roku 1997, v nadváznosti na predchádzajúci vývoj, charakterizuje graf na 15.

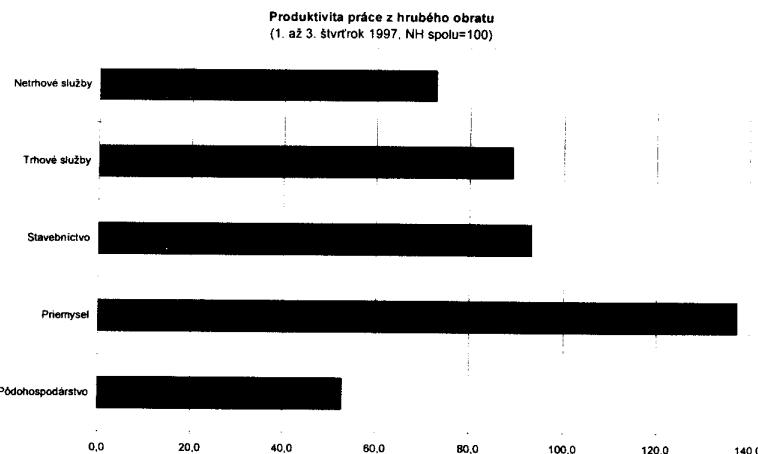
obr. 15

Ako je z grafu vidieť, reálna produktivita práce³⁶ dosiahla v roku 1997 úroveň cca 120 percent roku 1990, HDP 98 percent, reálna mzda 92 percent a zamestnanosť v podstate od roku 1991 ostáva na úrovni 80 percent roku 1990. Miera nezamestnanosti, napriek rastu reálneho HDP, sa pohybuje na úrovni okolo 13 percent a priemerný počet nezamestnaných sa v roku 1997 oproti roku 1996 dokonca mierne zvýšil na úroveň 336 tis. osôb.

³⁵ Vráthane malých podnikov, živnostníkov a nimi zamestnávaných osôb.

³⁶ HDP v porovnatelných cenách pripadajúci na jedného pracovníka.

Pod týmto na prvý pohľad stagnujúcim vývojom zamestnanosti sa však skrývajú štrukturálne pohyby spôsobované tak diferencovaným vývojom produktivity práce v odvetviach, ako aj diferencovanou dynamikou produkcie jednotlivých odvetví. Štrukturálny aspekt produktivity práce charakterizuje graf 16..

obr. 16

Je možné odhadnúť, že v priebehu prvých troch štvrtokov 1997 v porovnaní s rovnakým obdobím 1996 v dôsledku makroekonomických štrukturálnych zmien³⁷ vzniklo cca 204 tis. prac. miest, no v dôsledku rastu produktivity práce zaniklo cca 200 tis. prac. miest. Ako vyplýva z grafu, rozdiely v produktivite práce medzi hlavnými odvetviami nie sú natoľko významné, aby úbytok pracovných miest v priemysle mohol byť nahradzovaný vyšším prírastkom pracovných miest najmä v sektore služieb. Ide o dôsledok predovšetkým nízkej produktivity práce v priemysle. V zmysle vyššie uvedeného grafu je rozdiel medzi priemyslom a ostatnými odvetviami skreslovaný navyše aj vysokou úrovňou produktivity práce v energetike. (Na úrovni priemyselnej výroby predstavuje produktivita práce v porovnaní s priemernou hodnotou za ekonomiku celkom 123 percent).

Podrobnejší vplyv štrukturálnych zmien na úrovni priemyselných odvetví na zamestnanosť charakterizuje 13..

³⁷ Pôdohospodárstvo, priemysel, stavebnictvo, trhové služby, nerhové služby

tabuľka 13 Vplyv produktivity práce a dynamiky výroby na zmenu zamestnanosti v priemysle¹ v porovnaní s predchádzajúcim rokom (fyz. osoby, tis.)

	1992	1993	1994	1995	1996	1997
vplyv rastu produktivity práce	+19,4	-36,6	-28,9	-24,1	-19,0	
vplyv dynamiky výroby	-38,6	+15,0	+36,2	+15,0	+10,3	
spolu	-38,6	-21,6	+7,3	-8,7	-8,7	
medziročné tempo rastu výroby tovaru (s.c.)	-9,8	+3,0	+7,5	+3,1	2,1	

1) v podnikoch s počtom zamestnancov 20 (24) a viac.

Dominantnou črtou vývoja v celom období od roku 1993 bol záporný vplyv vývoja produktivity práce na zamestnanosť a pozitívny vplyv dynamiky výroby³⁸, oboje však s klesajúcou intenzitou. Z porovania s dynamikou priemyselnej výroby je však zrejmé, že pozitívny vplyv na zamestnanosť (tvorbu pracovných miest) môže mať priemysel iba pri vysokej medziročnej dynamike v reálnom vyjadrení (vychádzajúc z obdobia po roku 1993, nad úrovňou medziročnej dynamiky v reálnom vyjadrení v intervale 6 - 7 percent, resp. priemyselnej výroby 7 - 8 percent). Takáto dynamika priemyslu je v strednodobom časovom horizonte pravdepodobne nedosiahnutelná, pretože vzhladom na charakter slovenského priemyslu je závislá na dynamike priemyselného exportu. Jeho dynamizácia je v súčasnosti blokovaná zlou štruktúrou investičného procesu a nefunkčnosťou trhových mechanizmov alokácie investícii (nefunkčnosťou kapitálového trhu).

Pokles priemyselnej dynamiky a na ňu nadväzujúci pokles zamestnanosti súvisí aj s charakterom rastového procesu najmä v rokoch 1996 a 1997. Vysoká dynamika investícií bola vo veľkej miere krytá úvermi zo zahraničia. Určitá časť výdavkov na investície ako súčasti domáceho dopytu sa bezprostredne premenila na dopyt po dovoze bez toho, aby prispela k tvorbe domácich pracovných miest. Z pohľadu tvorby pracovných miest by preto bolo potrebné predovšetkým v prípade verejných výdavkov hľadať cesty pre podporu domácich výrobcov.

Ďalšou štrukturálnou charakteristikou tvorby pracovných miest je pravdepodobný pokles dynamiky tvorby pracovných miest v sektore trhových služieb. Časť z nich je z pohľadu zamestnanosti naddimenzovalá (napr. železničná doprava) a bude musieť prejsť procesom redukcie. Od roku 1994 vzniká a dynamicky sa rozvíja segment trhových služieb pre podnikateľské subjekty. V roku 1997 sa jeho dynamika spomalila, pretože je závislá na dynamike priemyslu ako sektora generujúceho dopyt po tomto type služieb, a na solventnosti podnikateľských subjektov. Ako vyplýva z analýzy vývoja v roku 1997, oba tieto

³⁸ Rok 1993 predstavuje odchýlku od tejto tendencie, ktorá mohla byť spôsobená tak chybou štatistického merania v dôsledku rozdelenia ČSFR, ako aj jednorazovými kolísaniami vyvolanými tou istou príčinou.

predpoklady sa zhoršili a v roku 1998 nie je možné v tomto smere očakávať zásadné zlepšenie.

Ak bolo konštatované, že pod stagnujúcim vývojom zamestnanosti na makroúrovni sa skrývajú reštrukturalizačné procesy, je tiež možné konštatovať, že s klesajúcou hospodárskou dynamikou sa tieto procesy spomaľujú. Táto skutočnosť je zreteľná aj z porovania dynamiky zamestnanosti podľa odvetví v rokoch 1993 až 1996 a 1997. Ako dokumentuje 14., v prípade prevažnej väčšiny odvetví došlo ku spomaleniu medziročnej zmeny zamestnanosti v porovnaní s priemerom rokov 1993 až 1996, t.j. rokou transformačného rastu.

tabuľka 14 Dynamika zamestnanosti v roku 1997 v porovnaní s rokmi 1993 až 1996 (medziročná zmena v %)

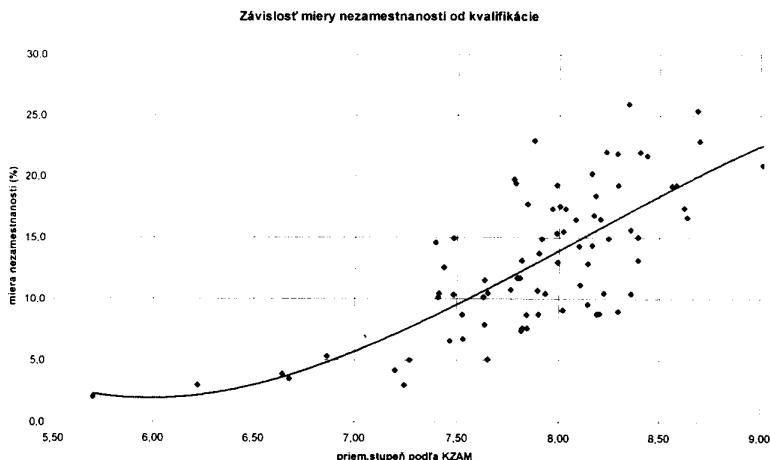
	priemier priem. mzdy	97/96
Peňažníctvo a poistovníctvo	115,0	111,2
Ost. verejné, sociálne a iné služby	111,2	98,9
Verejná správa, soc. poistenie	106,1	103,1
Pohostinstvo a ubytovanie	103,1	102,6
Nehnuteľnosti, výskum a vývoj	102,6	97,9
Vydavateľstvo a tlač	102,4	98,5
Výroba kovov a výroba kovových výrobkov	102,3	99,7
Spracovanie kože a výroba kožených výrobkov	102,2	88,3
Výroba výrobkov z gumenia a plastov	101,8	91,0
Spracovanie dreva a výroba výrobkov z dreva (okrem nábytku)	101,3	92,9
Výroba potravín, nápojov a sprac.tabaku	101,1	101,8
Výroba a rozvod el., plynu a vody	100,9	102,1
Textilná a odevná výroba	99,2	88,5
Výroba elektrických, spoj. a opt. zariadení	98,9	99,9
Obchod, oprava mot.vozidiel. a spotr.tovaru	98,8	104,2
Priemyselná výroba	98,6	95,8
Spolu odvetvia ekonomickej činnosti	98,5	97,3
Školstvo	98,3	98,0
Výroba celulózy, papiera a výr. z papiera	98,0	92,2
Tažba nerastných surovin	97,6	100,7
Doprava, skladovanie a spoje	97,4	96,5
Výroba chemikálií, chem.výrobkov a chem.vlákleí	97,4	98,6
Výroba ostatných nekovových minerálnych výrobkov	96,9	97,2
Výroba dopravných prostriedkov	96,6	98,7
Zdrav., veterin., soc.činnosti	96,0	95,1
Výroba inde nezaraďaná (vr. výr. nábytku)	95,5	94,4
Výroba strojov a prístrojov i.n.	94,7	94,2
Stavebnictvo	94,0	99,7
poľnohosp., poľovníctvo, lesníctvo, rybolov	92,9	89,9
Výroba koksu, rafinovaných ropných produktov a jadrových palív	92,3	92,5

Vlastné výpočty podľa Pracovníci a priemerné mesačné mzdy podľa štvrtokov, roky 1993 až 1997, Štatistický úrad SR

Pokles dynamiky štrukturálnych zmien je okrem viac - menej plošného poklesu hospodárskej spôsobovaný pravdepodobne aj tým, že reštrukturalizácia zamestnanosti vyvolaná charakterom transformačného rastu, ktorý sa prejavoval odbúravaním prezamestnanosti najmä v dynamickejšie sa rozvíjajúcich výrobách, udržiavanim sociálnej zamestnanosti (aj keď v redukovanom rozsahu) v problémových odvetviach a dynamickom nástupom nových odvetví (peňažníctvo a poistovníctvo, nehnuteľnosti, reklama a pod.) je ukončená. Tvorba pracovných miest ani do budúcnia nebude závisieť primárne na hospodárskej dynamike, ale na štrukturálnom vývoji a teda na charaktere investičného procesu. Je však zrejmé, že zníženie miery nezamestnanosti pod 10 percent bude veľmi náročné a nákladné, pričom nebude možné bez dôslednejšieho riešenia mikroekonomických príčin nezamestnanosti.

Jedným z výrazných mikroekonomických problémov trhu práce sú jeho imperfekcie. Najzreľejšou z nich je regionálna segmentácia trhu práce. V dôsledku nízkej mobility pracovnej sily (ponuky práce) dochádza k vysokej miere segmentovanosti trhu práce, ktorá sa prejavuje tak vysokými rozdielmi v regionálnych mierach nezamestnanosti, ako aj rozdielmi v úrovni priemernej mzdy. V tejto súvislosti je potrebné zdôrazniť tú skutočnosť, že vychádzajúc z demografickej prognózy a špecifických mier ekonomickej aktivity podľa pohlavia a vekových skupín, ponuka práce sa bude v priestore posúvať do regiónov s nižšou úrovňou ekonomickej aktivity a nízkou diverzifikovanosťou ekonomickeho potenciálu, čo nevytvára dobré predpoklady pre budúci hospodársky rast v týchto regiónoch.

Ako významný sa však začína ukazovať aj kvalifikačný rozmer nesúladu medzi ponukou práce a dopytom po práci. Orientačný pohľad na tento problém poskytuje graf na 17., ktorý dáva do súvisu mieru nezamestnanosti so štruktúrou nezamestnaných podľa posledného zamestnania (vyjadreného klasifikáciou podľa KZAM). Graf zreteľne dokumentuje závislosť miery nezamestnanosti na štruktúre nezamestnaných podľa posledného zamestnania, keď pravdepodobnosť stať sa nezamestnaným je vyššia u profesii súvisiacimi s priemyselnými výrobnými činnosťami (pomocní a nekvalifikovaní pracovníci, obsluhy strojov a zariadení, menej v prípade kvalifikovaných remeselníkov - špecialistov).

obr. 17

Podla: Štatistické výsledky o nezamestnanosti v Slovenskej republike. Národný úrad práce, december 1997.

Špecifickom vývoja na trhu práce v roku 1997 bola klesajúca intenzita aktívnej politiky trhu práce vyjadrená počtom spoločensky účelných a verejnoprospešných prác. Počet spoločensky účelných pracovných miest a verejnoprospešných pracovných miest v súčte bol v celoročnom priemere v roku 1997 zhruba o 60 tis. miest nižší než v roku 1996, čo by znamenalo, že pri celkovej stagnácii zamestnanosti boli menej efektívne pracovné miesta nahradzované efektívnejšimi (t.j. nepodporovanými z prostriedkov aktívnej politiky trhu práce). Toto konštatovanie by platilo, pokiaľ by zo zdrojov na financovanie aktívnej politiky trhu práce neboli podporované pracovné miesta v problémových a neperspektívnych podnikoch, v skutočnosti teda sociálna zamestnanosť. Pri pretrvávajúcim tlaku na trhu práce v budúcnosti bude mimoriadne dôležité nielen dôkladne zvažovať použitie prostriedkov Národného úradu práce, ale vypracovať aj postupy pre vyhodnocovanie efektívnosti aktívnej politiky trhu práce. Aktívna politika trhu práce nemôže sice zásadne zmeniť úroveň nezamestnanosti, môže však prispieť k vyrovnaniu regionálnych rozdielov a k ochrane najrizikovejších skupín uchádzačov o prácu.

Nezamestnanosť sa tak dostáva z polohy makroekonomickejho problému do polohy problému mikroekonomickejho, regionálneho a sociálneho. Znižovanie nezamestnanosti bude preto závisieť nie od celkovej makroekonomickej dynamiky, ale od odstraňovania imperfekcií trhu práce, zvyšovania priestorovej a kvalifikačnej mobility pracovných sil, od formovania prostredia pre uchádzačov o prácu smerom k ich vyšej vyhľadávacej aktivite na

trhu práce, od koncepcii regionálneho rozvoja, realizácia ktorých môžu čiastočne eliminovať nízku mobilitu ponuky práce, a kvality aktívnej politiky trhu práce.

Vývoj nezamestnanosti v roku 1998 preto závisí na nasledujúcich faktoroch:

- v dôsledku demografického vývoja na miernom poklese prirastku ponuky práce, ktorý v roku 1998 bude predstavovať asi 18 až 20 tis. osôb,
- politike trhu práce, resp. na tvorbe spoločensky účelných a verejnoprospešných pracovných miest,
- na štrukturálnom vývoji,
- na hospodárskej dynamike a mzdovom vývoji.

V prípade udržania počtu spoločensky účelných a verejnoprospešných pracovných miest na úrovni okolo 60 tis. miest je možné očakávať pokles miery nezamestnanosti na úroveň 12,5 percenta (resp. 12 percent v prípade miery nezamestnanosti počítanej na báze disponibilných nezamestnaných) a celková zamestnanosť môže dosiahnuť úroveň 2040,0 až 2045,0 tis. osôb. Ak bude pokračovať pokles pracovných miest podporovaných aktívnu politikou trhu práce (čo je vzhľadom na nedostatok prostriedkov určených na aktívnu politiku trhu práce signalizovaný pre rok 1998 pravdepodobnejší vývoj) miera nezamestnanosti ostane v celoročnom priemere na úrovni 12,9 percenta pri miernom zvýšení celkovej zamestnanosti na 2030,0 tis. osôb.

Spomalenie dynamiky reálnej mzdy v roku 1998, sa premietne do spomalenia rastu zataženia zamestnávateľov nákladmi na prácu. Náklady zamestnávateľa súvisiaci s priemernou mzdou vzrástú v reálnom vyjadrení³⁹ v roku 1998 o 7,0 až 7,3 percenta, oproti 10,6 percenta v roku 1997 a 11,5 v roku 1996. Z pohľadu zamestnanosti a tvorby pracovných miest bude tento priemerný vývoj diferencovaný predovšetkým v závislosti na charaktere trhu, na ktorom príslušný podnikateľský subjekt operuje, a na podiele nákladov na prácu na celkových nákladoch.

V prípade monopolného resp. submonopolného postavenia na trhu je možné predpokladať premietnutie zvýšených nákladov na prácu do ceny produktu bez negatívneho dopadu na úroveň zamestnanosti. Monopolné postavenie pritom môže byť dané technologicky (napr. dodávky energií), ale aj neprimeranou ochranou príslušného trhu zo strany štátu.

V prípade konkurenčného trhu (t.j. jednotlivý výrobca je tzv. price taker, t.j. prijíma tú cenu, ktorá sa na trhu sformovala na základe ponuky a dopytu), sa rast taký rast miezd, ktorý podnik nedokáže absorbovať znižením iných nákladových položiek, premietne v znižení jeho konkurencieschopnosti a poklesе zamestnanosti. V prípade stanovovania miezd

³⁹ Hrubá nominálna mzda zvýšená o platby do Fondu zamestnanosti, Sociálnej poisťovne a deflovaná indexom cien priemyselných výrobcov.

na odvetvovej báze ich neprimeraný rast, resp. neprimeraná úroveň spôsobí tlak na pokles zamestnanosti nepriamo úmerne miere ochrany daného trhového segmentu pred dovozom.

Na vývoj miezd a s nimi spojených nákladov na prácu sú však citlivejšie odvetvia s výšim podielom nákladov na prácu. S poklesom podielu miezd na celkových nákladoch rastie aj citlivosť odvetví (sektorov, krajín) na zmeny ich dynamiky a úrovne. Predstavu o citlivosti jednotlivých odvetví priemyslu na vývoj miezd poskytuje 15..

tabuľka 15 Vývoj relácie produktivita práce - priemerná mzda

OKEČ		priemerná mzda				
		priamé náklady na prácu			priemerná mzda	
		1994	1995	1997 (P)	1995	1997
tažba energ. surovín	CA	49,2	37,1	39,7	39,2	55,8
tažba neenerget. surovín	CB	43,5	44,6	48,3	27,9	39,5
výroba strojov i. n.	DK	59,3	67,3	62,3	23,5	33,3
výroba el. zariadení	DL	48,5	49,9	60,4	21,5	30,3
výroba dopr. prostr.	DM	43,5	40,0	42,9	21,6	30,2
textil. a odev. výroba	DB	48,6	61,9	69,7	20,3	28,2
výr. nekov. výrobkov	DI	36,8	39,1	41,0	19,1	26,6
spracovanie dreva	DD	50,2	60,9	68,1	18,3	25,4
spracovanie kože	DC	62,6	84,7	74,7	17,8	24,3
výroba i. n.	DN	53,0	53,4	45,9	17,3	24,2
výr. z gumeny, plastov	DH	34,7	38,2	40,0	14,5	20,1
výroba papiera, tlač	DE	29,0	34,5	30,8	13,6	19,0
priemysel spolu		36,0	39,0	42,6	12,4	17,3
výr. chem. výrobkov	DG	28,7	29,0	29,0	11,9	16,6
výroba kov. výrobkov	DJ	37,6	40,3	40,5	10,5	14,6
výroba potravín	DA	31,9	33,5	40,2	9,2	12,8
Výr. el., plynu, vody	E	20,0	22,1	23,3	6,2	8,6
výr. rop. prod., koksu	DF	13,6	21,1	14,3	3,1	4,2
Priemyselná výroba	D	38,7	42,6	44,3	-	-
Tažba nerastných surovín	C	47,2	39,4	42,5	-	-

¹⁾ podiel miezd a ďalších peňažných plieni z nákladov

²⁾ podiel celkových osobných nákladov spolu (vr. nákladov na sociálne poistenie a sociálnych nákladov)

Poznámka: vlastné výpočty podľa: Pridaná hodnota závodovou metódou, roky 1994 až 1996, Štatistický úrad SR, I 1995 až 1997 (pridaná hodnota, mzdrov náklady). Výsledky ročných zisťovaní v príemysle SR podľa závodov v roku 1996 z výkazu Priem Z 3-01 (podiel na celkových nákladoch).

7. Dôchodková situácia domácností

Predpokladaný rast HDP a očakávaný cenový vývoj povedie v roku 1998 k takému formovaniu dôchodkových procesov v ekonomike, ktoré na úrovni peňažných príjmov domácností vyvolá nárast bežných príjmov spolu o 10,0 až 11,3 percenta. Charakter tohto vývoja, z pohľadu štruktúry tvorby dôchodkov domácností, v nadváznosti na predchádzajúci roky vyjadrujú ukazovatele, ktoré obsahujie 16..

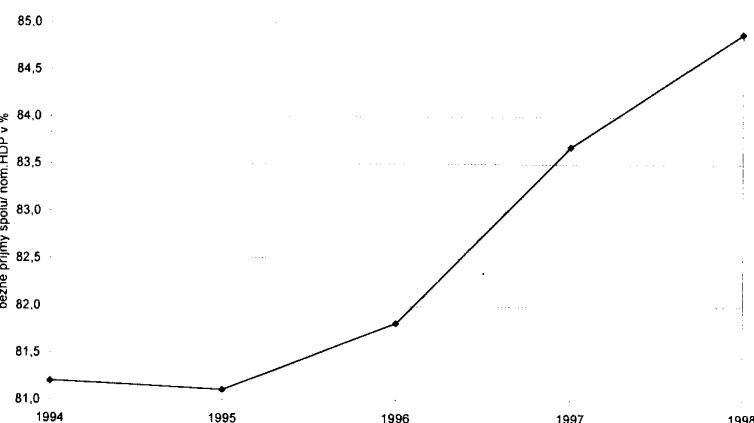
tabuľka 16 Formovanie dôchodkov domácností v mld. Sk

	Skutočnosť					Predpoklad
	1994	1995	1996	1997	1998	
Bežné príjmy spolu	357,7	417,8	475,6	535,6 až 538,0	589,0 až 599,0	
v tom:						
hrubé mzdy a platy	150,1	175,8	207,7	228,2 až 230,0	255,8 až 260,8	
sociálne dávky	65,9	72,5	79,2	85,8 až 88,2	93,4 až 97,4	

Poznámka: Ukazovatele vymedzené metodikou národných účtov podľa tvorby a použitia dôchodkov v sektore domácností. Skutočnosť - Makroekonomicke ukazovatele štvorročných národných účtov za 1.-3. štvrtok 1997, ŠÚ SR, decembier 1997.

Uvedený vývoj peňažných príjmov obyvateľstva pokračuje v takom charaktere formovania dôchodkových procesov, ktoré domácnosti, ako hospodárske subjekty, posúva do pozície lepšej dôchodkovej vybavenosti. Charakter tohto vývoja v nadváznosti na predchádzajúce roky vyjadruje graf na 18..

Podiel domácností na dôchodkoch rozdelených v národnom hospodárstve

obr. 18

Z uvedeného obrázku vyplýva, že kym v roku 1996 z celkového objemu dôchodkov vytvorených v národnom hospodárstve⁴⁰ sa obyvateľstvu rozdelilo 81,8%, tak v roku 1997 to bolo okolo 83,7% a v roku 1998 to s vysokou pravdepodobnosťou bude nad 84,5%.

V štruktúre formovania dôchodkov obdržaných domácnosťami rozhodujúcu úlohu zohrávajú pracovné príjmy⁴¹. Ich podiel na tvorbe bežných príjmov domácností spolu závisí najmä od fungovania dôchodkových procesov v ekonomike a vývoja zamestnanosti. Kým v rokoch 1995 a 1996 sa zaznamenal rast podielu hrubých miezd a platov na bežných

⁴⁰ Daným nominálnym HDP.

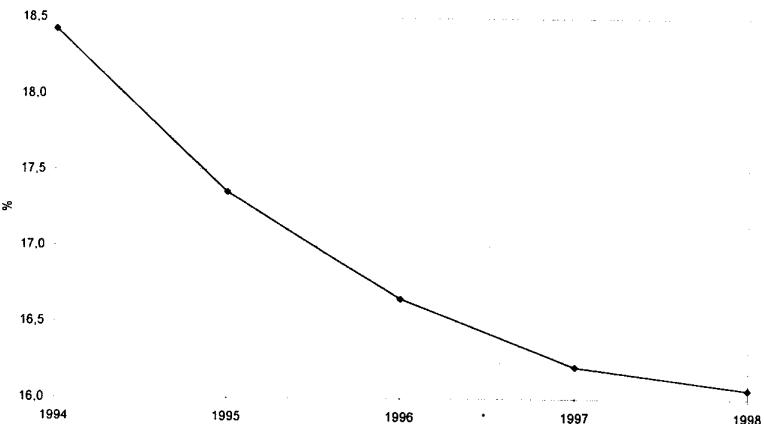
⁴¹ Dané hrubými mzdami a platmi.

prijmoch domácností spolu, tak v roku 1997 zas pokles. Súviselo to predovšetkým rastom zamestnanosti v rokoch 1995 a 1996 a jej poklesom v roku 1997. V roku 1998 je reálne očakávať, že podiel hrubých miezd a platov na bežných prijmoch domácností spolu opäť narastie a bude dosahovať hodnotu okolo 43,5%.

Charakter vývoja sociálnych dávok v rámci formovania štruktúry dôchodkov obdržaného domácnosťami znázorňuje graf na 19.. Na základe tohto obrázku možno konštatovať, že aj v roku 1998 je reálne počítať s pokračovaním poklesu podielu sociálnych dávok na bežných prijmoch domácností spolu, ktorý bol odštartovaný hospodárskym rastom v roku 1994. Možno počítať stým, že tento podiel v roku 1998 sa bude pohybovať tesne nad 16 percentami.

Podiel sociálnych dávok na bežných prijmoch spolu

obr. 19

Z uvedeného vyplýva, že v roku 1998 možno v štruktúre dôchodkov obdržaného domácnosťami rátať s istým poklesom ostatných príjmov, čo predovšetkým súvisí s predpokladaným znižením kapitálových príjmov, vyplývajúcim so znižením dynamiky hospodárskeho rastu.

Význam uvedených proporcii, z hľadiska vývoja ekonomiky v roku 1998, spočíva v charaktere ďalšieho správania sa domácností tak na spotrebiteľskom a finančnom trhu, ako aj na trhu práce.

Globálnu charakteristiku správania sa domácností na spotrebiteľskom a finančnom trhu poskytujú ukazovatele, ktoré obsahuje 17..

tabuľka 17 Štruktúra výdavkov domácností v %

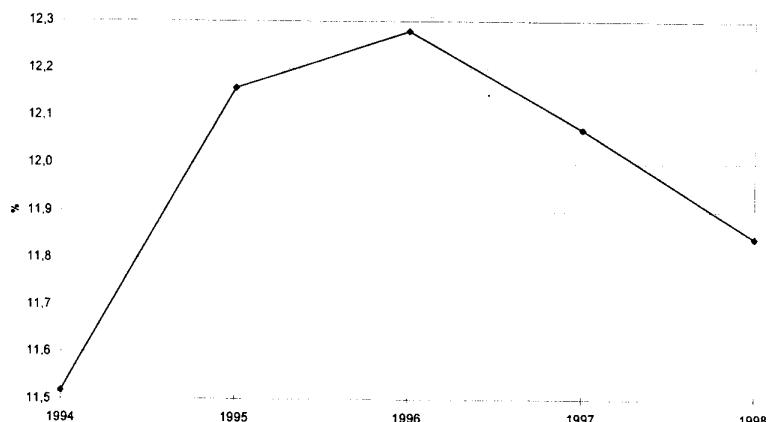
	Skutočnosť		Odhad 1998	Prognoza 1999
	1994	1995		
Bežné výdavky spolu	26,4	27,4	27,6	28,0
Konečná spotreba domácností	62,0	60,5	60,2	60,2
Hrubé úspory domácností	11,5	12,2	12,3	11,9

Z uvedenej tabuľky vyplýva, že v roku 1998 možno v štruktúre výdavkov domácností počítať s pokračovaním rastu podielu bežných výdavkov a poklesom podielu konečnej spotreby a hrubých úspor domácností, na výdavkoch domácností spolu.

Rast podielu bežných výdavkov na celkových výdavkoch domácností v roku 1998 bude vyvolaný predovšetkým nárastom bežných transferov, ktoré domácnosti v danom roku budú musieť vykonať. Pokles podielu konečnej spotreby a hrubých úspor na celkových výdavkoch domácností bude najmä dôsledkom menšieho rastu hrubého disponibilného dôchodku domácností než v roku 1997.

Úroveň poklesu v oblasti hrubých úspor domácností s vysokou pravdepodobnosťou bude znamenať pokračovanie klesajúcej tendencie v oblasti miery úspor. Charakter tohto vývoja vyjadruje graf na 20..

Miera úspor

Z uvedeného obrázku vyplýva, že kým miera úspor sa v roku 1997 pohybovala na úrovni okolo 12,1%, tak v roku 1998 to bude približne 11,8%.

Celkovo možno konštatovať, že správanie sa domácností bude v roku 1998 generovať na spotrebiteľskom trhu nižšiu dynamiku domáceho dopytu a na peňažnom trhu sa domácnosti budú nižším podielom podieľať na tvorbe peňažnej zásoby než v roku predchádzajúcim.

8. Záver

Rok 1997 bol od roku 1994 prvým rokom, v ktorom došlo ku spomaleniu dynamiky hospodárskeho rastu, čo znamenalo zároveň lepšie prispôsobenie dynamiky rastu k obmedzeniam ekonomiky. Pokles dynamiky rastu HDP neznamenal iba zniženie dovoznej náročnosti a pribradenie nárokov na medzispotrebu, ale aj zniženie úverových zdrojov čerpaných na jednotku HDP. Tento vývoj však bol spojený s prehľbjujúcou sa deficitnosťou rozpočtového hospodárenia, keď tak fiškálny, ako aj pokladničný deficit štátneho rozpočtu dosiahli najvyššie hodnoty od roku 1993 vrátane, rastom úrokových mier na peňažnom trhu, rastom domácej a zahraničnej zadlženosťi a rastom miery inflácie. V roku 1997 tak vyrchilo pôsobenie protichodných tendencií založených v predchádzajúcich rokoch. Išlo na jednej strane o snahu dosiahnuť vysokú rastovú dynamiku pri udržaní makroekonomickej stability, čomu však nezodpovedala mikroekonomická pripravenosť ekonomiky Slovenska.

Všetky tendencie založené v uplynulých rokoch sa na úrovni ekonomiky prejavia v roku 1998 v ďalšom spomalení hospodárskeho rastu. Jeho dynamika, vyjadrená medziročným rastom HDP v porovnatelných cenách, dosiahne úroveň 4,4 až 6,0 percent, pri poklese podielu domáceho dopytu na celkovom agregátnom dopyte na úroveň 63 percent.

Dynamika rastu bude tvorená predovšetkým investiciami do fixného kapitálu a do zásob. Nárast reálnej konečnej spotreby domácností sa bude pohybať v rozmedzí 2,4 až 4,0 percenta, čo bude znamenať pokles jej dynamiky v porovnaní s rokom 1997 o 1 až dva body. V dôsledku ďalšieho poklesu dynamiky domáceho dopytu je možné očakávať pokračujúce zlepšenie vo vývoji vonkajších vzťahov, keď podiel deficitu bežného účtu platobnej bilancie na HDP by sa mal znižiť zo 7,1 percenta v roku 1997 na 5 až 6 percent v roku 1998. Pokračujúci hospodársky rast však bude aj pri poklese vonkajšej nerovnováhy v oblasti tokov tovarov a služieb možný iba za predpokladu ďalšieho rastu zahraničnej zadlženosťi a zastavení poklesu, resp. miernom raste miery inflácie.

Z pohľadu zamestnanosti sú podstatné dve skutočnosti. Po prvej, trvalo rastie podiel malých a stredných podnikov a živnostníkov na celkovej zamestnanosti, ktorý v roku 1997

dosiahol úroveň 44 percent. Po druhé, s nižšou dynamikou hospodárskeho rastu je obvykle spojená vyššia intenzita proefektívnostných štrukturálnych zmien. Inak povedané, pri poklese hospodárskej dynamiky ekonomika znižuje využitie najprv menej efektívnych výrobných kapacít, pričom toto konštatovanie sa týka predovšetkým priemyslu. Vplyv makroekonomickej vývoja na zamestnanosť bude preto v roku 1998 závisieť na dynamike priemyslu a v rámci neho priemyselnej výroby, a teda primárne na štruktúre vývoja dopytu. V prípade vyšej dynamiky exportu je možné očakávať pozitívny vplyv na zamestnanosť (no pri nižšej intenzite reštrukturalizačných procesov), pri vyšej dynamike spotreby domácností a štátnej správy je možné očakávať pokles podielu priemyslu na tvorbe HDP so znižením dynamiky zamestnanosti, ktorá nebude doprevádzaná výraznejšou tvorbou pracovných miest v iných segmentoch ekonomiky. Vplyv makroekonomickej vývoja na vývoj zamestnanosti však bude v každom prípade málo významný a vývoj zamestnanosti v roku 1998 by mohla ovplyvniť skôr aktívna politika trhu práce a mikroekonomické súvislosti fungovania trhu práce.

Pokiaľ ide o rovinu fiškálneho hospodárenia vlády, v roku 1998 budú fiškálne zámery vlády bližšie k jej fiškálnym možnostiam, pri poklese prerozdeľovacej funkcie štátneho rozpočtu v ekonomike, keď podiel príjmov štátneho rozpočtu na HDP klesne z 28,2 percenta v roku 1997 na 25,7 percenta v roku 1998. Významnou črtou príjmovej časti rozpočtu bude zmena štruktúry daňových príjmov znižením podielu priamych daní a zvýšením podielu nepriamych daní na daňových príjmoch, v rámci priamych daní zachovanie tých proporcii medzi daňou z príjmov fyzických osôb a daňou z príjmov právnických osôb, ktorá bola dosiahnutá v roku 1997 a znamenala plnenie daňových príjmov právnických osôb iba na 58 percent.

Vplyv rozpočtového hospodárenia na zamestnanosť bude rozporuplný a ex ante ľažko kvantifikovateľný. Na jednej strane rast daňovej zaťaženosťi nepriamymi daňami znižuje zamestnanosť a vytváraním tlaku na rast miezd komplikuje daňové vyjednávanie. Relatívny pokles daňového zaťaženia priamymi daňami sice môže podporiť podnikateľské aktivity. Je však potrebné vziať do úvahy, že tento efekt môže byť v dôsledku nedostatku vlastných zdrojov podnikov eliminovaný rastúcim finančným zaťažením, spôsobeným tlakom splácania istiny štátneho dlhu na úrokové sadzby.

Rizikové je aj udržanie fiškálneho schodku na projektovanej úrovni. Doterajší vývoj signalizuje praktickú vyčerpanosť možností súčasnej kalibrácie daňovej sústavy. V zásade je v roku 1998 možné očakávať v prípade fyzických osôb dosiahnutie vyššieho než projektovaného daňového zaťaženia priamymi daňami, v prípade právnických osôb zas nižšieho, keď výsledné daňové zaťaženie bude zhruba zodpovedať 95% plneniu

projektovaných daňových výnosov. Snaha o udržanie projektovaného fiškálneho schodku by potom znamenala riziko v oblasti financovania verejného sektora, s dopadom tak do oblasti zamestnanosti, ako aj mzdového vývoja.

Vývoj zamestnanosti v roku 1998 bude okrem makroekonomickej vývoja, štrukturálneho vývoja a proefektívnostných štrukturálnych zmien výslednicou aj formovania ponuky práce, mikroekonomickej vývoja na trhu práce, aktívnej politiky trhu práce a ďalších faktorov.

Pokiaľ ide o vývoj ponuky práce, je možné očakávať jej celkový vzrast v rozsahu 18 až 20 tisíc osôb, pričom tento prírastok bude výsledkom predovšetkým demografického vývoja a vývoja špecifických mier ekonomickej aktivity, bez výraznejšieho vplyvu mzdového vývoja, resp. širšie vývoja dôchodkovej situácie domácností. V strednodobom časovom horizonte pritom dochádza k posunu prírastku ponuky práce v priestore do regiónov s nižšou úrovňou ekonomickej aktivity a nízkou diverzifikovanosťou ekonomického potenciálu, čo nevytvára dobré predpoklady pre budúci hospodársky rast a tvorbu pracovných miest v týchto regiónoch.

Pre rok 1997 bolo charakteristické zvrátenie tendencie predstihu rastu miezd pred dynamikou produktivity práce. Od 4. štvrtroka 1996, keď dynamika reálnych miezd v ekonomike Slovenska kulminovala, v priebehu celého roka dochádzalo k poklesu jej medziročnej dynamiky, pričom ako regulujúci faktor pôsobila predovšetkým zhoršujúca sa likvidnosť podnikových aktiv. Zmiernenie nesúladu medzi mzdovou dynamikou a dynamikou produktivity práce sa prejavilo nielen na makroúrovni, ale aj v štrukturálnom pohľade.

V roku 1998 je možné očakávať posilnenie vplyvu tých faktorov, ktoré pôsobia proti dynamike rastu reálnych miezd. Dynamika priemernej reálnej mzdy by sa mala v roku 1998 v celoročnom priemere pohybovať v intervale 4,3 až 4,6 percenta a nominálne by mala dosiahnuť úroveň 10250 až 10400 Sk. Ak však vezmeme do úvahy rastúce daňové zaťaženie priemernej mzdy, dynamika čistej reálnej mzdy dosiahne v roku 1998 úroveň iba 3,3 až 3,4 percenta (v porovnaní s 5,6 percenta v roku 1997 a 5,7 percenta v roku 1996). Bude to dôsledkom nižšej dynamiky hrubej nominálnej mzdy, vývoja miery inflácie a vyššieho daňového zaťaženia priemernej mzdy.

Pre ekonomiku Slovenska je v transformačnom období charakteristická vysoká miera nezamestnanosti a nízka tvorba pracovných miest schopných absorbovať rastúcu ponuku práce. V roku 1997 tento charakter vývoja pokračoval. Napriek pokračujúcej vysokej dynamike hospodárskeho rastu, ktorá vyjadrená dynamikou hrubého domáceho produktu dosiahla v roku 1997 úroveň 5,9 percenta, počet pracovníkov ostal zhruba na úrovni roku

1996. Pod stagnujúcou zamestnanosťou na makroúrovni pritom prebiehajú intenzívne reštrukturalizačné procesy.

Tvorba pracovných miest preto ani do budúcnosti nebude závisieť primárne na hospodárskej dynamike, ale na štrukturálnom vývoji a od riešenia mikroekonomických aspektov zamestnanosti a odstraňovania imperfekcií trhu práce, zvyšovania priestorovej a kvalifičkej mobility pracovných sôl, od formovania prostredia pre uchádzačov o prácu smerom k ich vyššej vyhľadávacej aktívite na trhu práce, od koncepcii regionálneho rozvoja, realizácia ktorých môžu čiastočne eliminovať nízku mobilitu ponuky práce, a kvalitu aktívnej politiky trhu práce.

Pracovné príjmy zohrávajú rozhodujúcu úlohu v štruktúre formovania dôchodkov domácností. Kým v rokoch 1995 a 1996 sa zaznamenal rast podielu hrubých miezd a platov na bežných príjmoch domácností spolu, tak v roku 1997 zas pokles. Súviselo to predovšetkým rastom zamestnanosti v rokoch 1995 a 1996 a jej poklesom v roku 1997. V roku 1998 je reálne očakávať, že podiel hrubých miezd a platov na bežných príjmoch domácností spolu opäť narastie a bude dosahovať hodnotu okolo 43,5%. Aj v roku 1998 je reálne počítať s pokračovaním poklesu podielu sociálnych dávok na bežných príjmoch domácností spolu, ktorý bol odštartovaný hospodárskym rastom v roku 1994. Zároveň je možné rátať s istým poklesom ostatných príjmov v štruktúre dôchodkov obdržaného domácnosťami, čo predovšetkým súvisí s predpokladaným znižením kapitálových príjmov, vyplývajúcim so znižením dynamiky hospodárskeho rastu.

Pokiaľ ide o vývoj v roku 1998, ak bude pokračovať pokles počtu pracovných miest podporovaných aktívou politikou trhu práce (čo je vzhľadom na nedostatok prostriedkov určených na aktívnu politiku trhu práce signalizovaný pre rok 1998 pravdepodobnejší vývoj) miera nezamestnanosti ostane v celoročnom priemere na úrovni 12,9 percenta pri miernom zvýšení celkovej zamestnanosti na 2030,0 tis. osôb. V prípade výraznejšej podpory tvorby nových pracovných miest aktívnu politikou trhu práce a ich udržaní na úrovni okolo 60 tis. v ročnom priemere, miera nezamestnanosti by mohla poklesnúť na úroveň 12,5 percenta a celková zamestnanosť vzrást na úroveň 2040,0 až 2045,0 tis. osôb.